

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка**

**Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства**

**Кваліфікаційна робота
УКРАЇНА ТА США У СИСТЕМІ ДВОСТОРОННІХ
МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН: ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНИЙ
АСПЕКТ (2004–2022 РР.)**

**Спеціальність: 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)
Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Історія)»**

здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти

Кучми Романа Володимировича

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

кандидат історичних наук, доцент

Прийдун Степан Васильович

РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор історичних наук, професор

Бармак Микола Валентинович

Тернопіль, 2025

АНОТАЦІЯ

Кучма Р. В. Україна та США у системі двосторонніх міждержавних відносин історико-політичний аспект (2004–2022 рр): Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» . Тернопіль: ТНПУ, 2025. 72 с.

Магістерська робота присвячена дослідженню двосторонніх міждержавних відносин України і США протягом 2004–2022 рр. У роботі детально проаналізовано ключові аспекти українсько-американських відносин, їх вплив на систему міжнародних відносин. У межах дослідження проаналізовано вплив трансформації постбіполярної системи міжнародних відносин на політичний аспект двосторонніх міждержавних відносин Україна – США.

Особлива увага приділяється ролі США у підтримці євроатлантичних прагнень України та підходи адміністрацій Б. Обами, Д. Трампа і Дж. Байдена до протидії російській збройній агресії.

Ключові слова: Україна, США, зовнішня політика, геополітика, міждержавні відносини, постбіполярна система міжнародних відносин.

ABSTRACT

Kuchma R. V. Ukraine and the USA in the system of bilateral interstate relations: historical and political aspect (2004–2022): Qualification Thesis for the Educational Degree «Master». Ternopil: TNPU, 2025. 72 p.

The Master's thesis is dedicated to the study of bilateral interstate relations between Ukraine and the USA during the period of 2004–2022. The thesis provides a detailed analysis of the key aspects of Ukrainian-American relations and their impact on the system of international relations. The research analyzes the influence of the transformation of the post-bipolar system of international relations on the political aspect of the bilateral interstate relations between Ukraine and the USA.

Particular attention is paid to the role of the USA in supporting Ukraine's Euro-Atlantic aspirations and the approaches of the B. Obama, D. Trump, and J. Biden administrations to countering Russian armed aggression.

Key words: Ukraine, USA, foreign policy, geopolitics, interstate relations, post-bipolar system of international relations.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	9
1.1. Історіографічний аналіз проблеми.....	9
1.2. Джерельний комплекс.....	15
1.3. Теоретико-методологічні основи дослідження.....	18
Розділ 2. ВІДНОСИНИ УКРАЇНА-США В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОСТЫПОЛЯРНОЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	22
2.1. Вплив Помаранчевої революції на українсько-американські відносини.....	22
2.2. Особливості міждержавних відносин України і США в умовах політики «перезавантаження»	Б.
Обами.....	31
Розділ 3. СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ І США В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ.....	41
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АРК – Автономна Республіка Крим.

ВРУ – Верховна Рада України.

ДНЯЗ – Договір про нерозповсюдження ядерної зброї.

ЄС – Європейський Союз.

ЄК – Європейська комісія.

КМУ – Кабінет Міністрів України.

МЗС – Міністерство закордонних справ.

НАТО – Організація Північноатлантичного договору (North Atlantic Treaty Organization).

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі.

ОВД – Організація Варшавського договору.

ОДКБ – Організація договору колективної безпеки.

ООН – Організація Об'єднаних Націй.

ПДЧ – План дій щодо членства в НАТО.

ПЗМ – Партнерство заради миру.

СНД – Співдружність незалежних держав.

СОТ – Світова організація торгівлі.

СхП – Східне партнерство.

РНБО – Рада національної безпеки і оборони (України).

РНП – Річні національні програми.

РПАС – Рада північноатлантичного партнерства.

РЄАП – Рада євроатлантичного партнерства.

УА – Угода про асоціацію.

ВСТУП

Актуальність тематики дослідження. Повернення Д. Трампа у Білий дім призвело до кардинальної трансформації зовнішньополітичного курсу США як геополітичного лідера, відмова від надання першочергової пріоритетності трансатлантичному партнерству, торговельні війни та активізація неофіційних дипломатичних контактів з відкритими противниками Заходу призвели до повної невизначеності у сучасній системі міжнародних відносин. Не менш важливою ознакою зміни зовнішньополітичних стратегій США стало намагання адміністрації Д. Трампа застосовувати практику бізнес-схем у своїх проєктах та планах мирного врегулювання сучасних військових конфліктів, відхід від традиційної та публічної дипломатії до укладання різноманітних комерційних угод свідчить про намагання Д. Трампа не лише остаточно відмовитись від статусу світового поліцейського, але й максимально трансформувати інститути державної влади з метою посилення Білого дому.

Очевидно, що однією із перших держав, яка змушена була адаптуватись до нових пріоритетів зовнішньополітичного курсу США є Україна, для якої союзницька допомога Вашингтона залишаються одним із ключових чинників протистояння повномасштабному вторгненню РФ. Публічна вербальна конфронтація В. Зеленського із Д. Трампом та Дж. Д. Венсом у Білому домі 28 лютого 2025 р. стала однією із найрезонансних подій не лише в історії української дипломатії, але й міжнародної політики сучасності. Однак найбільшими загрозами для нашої держави залишаються різноманітні проєкти мирного врегулювання, які ініціює адміністрація Д. Трампа, які за своїм змістом є повністю проросійськими. Водночас США продовжують залишатись ключовим чинником обороноздатності України, не лише як донор, але й ключовий бенефіціар та гарант безпеки євроатлантичної спільноти.

Складність та динамічність трансформацій українсько-американських відносин сьогодення вкотре актуалізує переосмислення відносин між Україною і США за останні два десятиліття, адже саме на цей час припадає зміна моделі постбіполярної системи міжнародних відносин: від моноцентричності до

поліцентризму. Аналіз двосторонніх міждержавних відносин між Україною і США дозволить також виокремити ключові здобутки та прорахунки обох сторін, а також визначити ключові детермінанти активності та продуктивності українсько-американських відносин: від внутрішньополітичної ситуації в обох державах до російського впливу на цей діалог.

Аналіз українсько-американських відносин 2004–2022 рр. також дозволить простежити вплив й інших геополітичних процесів та подій на цей діалог, зокрема вторгнення РФ до Грузії та завершення активної фази іракської кампанії США. Очевидно, що визначальна роль у двосторонніх міждержавних відносинах України та США належить євроатлантичному курсу нашої держави та протидії російській збройній агресії.

Таким чином, актуальність проблеми дослідження є досить вагомою у реаліях російсько-української війни та активним намаганням адміністрації Дональда Трампа нав'язати мирний план, який за своїм змістом свідчить про рівномірний розподіл відповідальності за початок війни між жертвою агресії та агресором.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Кваліфікаційна робота виконана в межах наукового напрямку кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Україна–Європа–Світ: цивілізаційні аспекти розвитку» (державний номер реєстрації 0120U101569).

Метою магістерської роботи є визначення основних особливостей, тенденцій та проблем історико-політичного аспекту двосторонніх міждержавних відносин між Україною та США у 2004–2022 рр. та їх значенні для сучасної системи міжнародних відносин.

Метою зумовлюються ключові навчально-наукові завдання кваліфікаційної роботи

- проаналізувати стан наукової розробки, джерельну базу та теоретико-методологічні засади проблеми дослідження;

- визначити геополітичні детермінанти активізації українсько-американських відносин після Помаранчевої революції;
- висвітлити характерні форми співпраці та інтенсивність відносин Україна-США у 2010–2014 рр.;
- розкрити значення двостороннього міждержавного співробітництва Україна-США для протидії російській збройній агресії 2014–2022 рр.

Об’єктом дослідження є історико-політичний аспект українсько-американських міждержавних відносин.

Предмет дослідження – геополітичні чинники, форми, зміст, характерні тенденції та проблемні питання відносин Україна-США у досліджуваній період.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють 2004–2022 рр. Нижня хронологічна межа (**2004 р.**) зумовлена найбільшим розширенням ЄС та початком Помаранчевої революцією. Верхня – (**2022 р.**) зумовлюється повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну, а відтак і трансформації українсько-американських відносин до моделі реального стратегічного партнерства та перетворення США не лише на ключового донора військової і фінансової допомоги, але й консолідатора зусиль цивілізованих держав щодо підтримки нашої держави.

Територіальні межі дослідження охоплюють територію України та євроатлантичного простору.

Методологія дослідження ґрунтується на фундаментальних принципах об’єктивності та історизму. В роботі використано комплекс загальнонаукових методів, включаючи аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, індукцію, дедукцію, абстрагування та конкретизацію. Крім того, застосовуються спеціально-історичні методи: історико-хронологічний, порівняльний, системно-структурний і типологічний. Завдяки системному та міждисциплінарному підходу забезпечується комплексний аналіз напряму еволюції українсько-американських відносин у досліджуваній період.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у забезпеченні комплексного історико-політичного переосмислення динаміки українсько-американських міждержавних відносин у досліджуваний період, що знайшло відображення у виокремленні ключових етапів співпраці, а також узагальненні та систематизації домінуючих тенденцій і специфічних особливостей еволюції цього двостороннього партнерства.

Практичне значення. Матеріали магістерської роботи, основні ідеї та висновки можуть бути використані під час поглибленого вивчення зовнішньої політики України, відносин нашої держави з Альянсом та міжнародних відносин. Кваліфікаційна робота може стати джерелом для написання есе, статей, курсових робіт, які за своєю проблематикою дотичні до проблеми дослідження.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (73 позиції). Загальний обсяг роботи складає 72 сторінки.

РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.

1.1. Історіографічний аналіз проблеми.

Геополітична роль США в постбіполярній системі міжнародних відносин та статус лідерства вільного світу, а відтак і важливість українсько-американських відносин для зміцнення міжнародної суб'єктності України зумовив велику популярність аналізу й дослідження двосторонніх міждержавних відносин України і США від моменту здобуття нашою державою незалежності і до сьогодні, очевидно, що російська агресія проти України та консолідуюча роль Вашингтона істотно посилила цей інтерес. Окрім істориків, ця проблематика активно досліджується політологами та міжнародниками-правниками, особливо велика кількість різноманітних публіцистичних публікацій науково-популярного характеру з'являється в інформаційному просторі. Однак варто зазначити, що кожен етап українсько-американських відносин в історичній науці представлено по-різному та детермінуються активністю українсько-американських політико-дипломатичних контактів.

Тому проблематика українсько-американських відносин є досить добре представлена як в національній, так і зарубіжній історіографії, однак узагальнюючих та комплексних праць, об'єктом досліджень, яких є історико-політичний аспект українсько-американських відносин 2004–2022 рр. досить небагато.

В цілому історіографію проблеми дослідження ми поділяємо на загальну і спеціалізовану, кожна із цих груп варто аналізувати дотримуючись проблемно-хронологічного та краєзнавчого принципу. У загальній частині історіографії представлені концептуальні праці, висновки яких сприяють аналізу сутності та значення ключових процесів у міжнародних відносинах, зокрема

функціонування постбіполярної системи. Цей аналіз охоплює і зовнішню політику України та США як нерозривні елементи зазначених процесів.

Спеціалізована історіографія включає в себе монографічні дослідження, статті, аналітичні доповіді, які присвячено безпосередньо історико-політичному аспекту українсько-американських двосторонніх відносин у досліджуваний період. У другій частині історіографії особливо важливо аналізувати не лише історичні, але й політологічні і юридичні наукові розвідки. Не менш важливою особливістю визначення ступеня наукової розробки проблеми є відсутність об'єктивних досліджень щодо цієї тематики, які висвітлюють динаміку двосторонніх українсько-американських відносин протягом 2019–2022 рр., що зумовлюється не завершеністю та тривалістю більшості процесів та явищ, які були започатковані у цей період.

Загальна частина історіографії дозволяє відстежити ключові умови та етапи формування постбіполярної системи міжнародних відносин, її характерні риси та внутрішні суперечності. Крім того, вони сприяють усвідомленню місця й значущості українсько-американських відносин у контексті світових геополітичних трансформацій.

Насамперед варто акцентувати увагу на наукових працях провідних американських теоретиків, присвячених аналізу постбіполярної системи міжнародних відносин та зовнішньої політики США в умовах новітніх геополітичних реалій. Особливе місце посідають фундаментальні дослідження Збігнева Бжезінського, відомого американського політолога та колишнього радника президента США з національної безпеки (за адміністрації Джиммі Картера). Його монографія «Велика шахівниця: американська першість та її стратегічні імперативи» набула статусу однієї з найбільш репрезентативних праць у галузі геополітики на межі XX–XXI століть. Дослідник не лише окреслив ключові характеристики постбіполярної системи, але й приділив значну увагу Україні, позиціонуючи її як геополітичну вісь [10]. Він наголошував на стратегічному та ключовому значенні України для

забезпечення регіональної стабільності та безпеки на Європейському континенті.

Значущість наукового доробку З. Бжезінського підкреслюється також монографіями «Стратегічне бачення: Америка і криза світової влади» та «Вибір: світове панування чи світове лідерство». Ці праці були спрямовані на пошук шляхів подолання кризи зовнішньої політики США на межі XX-XXI століть. Ключовою відмінністю його підходу від європейської теоретичної думки є рішуча підтримка ідеї членства України в Європейському Союзі та НАТО. З. Бжезінський розглядав таку інтеграцію як ключовий інструментарій модернізації України та як ефективну контрвагу впливу російської федерації [11; 12].

Безпосередньо Україні присвячена монографія З. Бжезінського «Україна в геостратегічному контексті», яка детальніше обґрунтовує позицію Збігнева Бжезінського щодо важливості процвітання незалежної України для забезпечення миру і стабільності в Європі. Видання книги відбулось одразу після Помаранчевої революції, тому для неї характерна романтична гіперболізація геополітичного контексту подій 2004–2005 рр. в Україні. Однак, варто акцентувати увагу, що саме Збігнев Бжезінський першим у лютому 2014 року висловив серйозні занепокоєння щодо можливості вторгнення російської федерації на територію України після краху режиму Віктора Януковича [13].

Серед ключових праць останнього періоду, що присвячені осмисленню зовнішньої політики США та еволюції сучасної системи міжнародних відносин, чільне місце посідає монографія колишнього Державного секретаря Генрі Кіссінджера – «Світовий порядок: Роздуми про характер націй у історичному контексті». Аналітична цінність цього видання полягає не стільки у наданні готових відповідей чи пропозиції нової моделі, скільки у діагностуванні глибокої структурної кризи міжнародних відносин. Робота артикулює гострі питання щодо фундаментальних принципів глобального управління та стимулює скептицизм стосовно можливості досягнення консенсусу навколо універсальної та стійкої моделі світового порядку. Таким чином, Кіссінджер

актуалізує наукову дискусію про неоднозначний стан сучасної глобальної архітектури [33].

Загострення міжнародних відносин на початку XXI століття, спричинене агресивною політикою Російської Федерації на пострадянському просторі, було охарактеризоване відомим британським журналістом Едвардом Лукасом як «Нова холодна війна». У своїй однойменній книзі-бестселері автор акцентує увагу на комплексному використанні Москвою дипломатичних інструментів, фінансових важелів та енергоресурсів із метою ревізії усталеної Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин. Окремий розділ у праці присвячений аналізу політичної системи, сформованої в РФ під керівництвом В. Путіна, а також дослідженню агресії проти Грузії у 2008 році. Лукас детально висвітлює цілеспрямовані дії Кремля, спрямовані на збереження пострадянських республік у власній сфері впливу. Дослідник обґрунтовує необхідність підтримки України в її європейсько-атлантичних прагненнях, розглядаючи її як ключовий чинник демократизації самої Російської Федерації. Лукас критично оцінює слабкість Заходу у протистоянні неоімперським амбіціям Росії. На його думку, ненадання Україні та Грузії Плану дій щодо членства (ПДЧ) на Бухарестському саміті НАТО (2008 р.) стало заохочувальним фактором для подальшої російської агресії. Водночас, неспроможність Європейського Союзу запропонувати Україні чітку перспективу членства, на думку автора, ускладнила політичну стабільність у країні та спричинилася до поразки здобутків Помаранчевої революції [39].

У монографії «Україна 1991–2007: нариси новітньої історії» відомий український історик Георгій Касьянов здійснив комплексне підведення підсумків перших п'ятнадцяти років незалежності Української держави. Значна частина книги присвячена аналізу зовнішньої політики України загалом, із особливою увагою до відносин між Україною та НАТО. Касьянов аргументує ключові причини поразки Помаранчевої революції, наголошуючи на неготовності Заходу надати чіткі сигнали (меседжі) на підтримку євроатлантичних прагнень України. Не менш релевантним у цьому дослідженні

є висвітлення впливу Конституційної реформи 2004 р. на проблеми та труднощі у сфері реалізації зовнішньополітичного курсу країни [32я].

Серед спеціалізованої історіографії варто виділити монографію «Від Холодної війни до Гарячого миру: американський посол в путінській Росії» Майкла Макфола, яка є критичним джерелом для розуміння трансформації українсько-американських відносин на тлі російської агресії. Книга, написана экс-послом США в РФ (2012–2014), документує крах американської політики «Перезавантаження» і слугує свідченням безпосереднього переходу від напруженої дипломатії до військової конфронтації у Східній Європі. Макфол артикулює тезу про те, що саме анексія Криму та початок війни на Донбасі кардинально змінили стратегічні інтереси Вашингтона, визначивши Україну як ключовий фронт у новій глобальній ідеологічній боротьбі між демократією та автократією. Таким чином, праця обґрунтовує необхідність жорсткої підтримки суверенітету України як основи міжнародної безпеки [41].

Проблематика українсько-американських відносин у контексті формування американської зовнішньополітичної стратегії та розвитку двостороннього стратегічного партнерства стала предметом ґрунтовного дослідження низки українських науковців. Серед них слід виокремити праці В. Пашкова [46; 47; 48], А. Годлюка [20], О. Манчуленка [42], К. Чумака [72], О. Осадчої [45], Л. Дороша [24] та інших.

Питання американсько-українських відносин у період президентства Барака Обами є об'єктом наукового аналізу О. Васильченка [16], А. Худолія [69] і Т. Рибченко [55]. Зокрема, Т. Рибченко критично зазначає, що політика адміністрації Обами, спрямована на стимулювання регіонального лідерства РФ, сприяла використанню Росією можливостей для встановлення гегемонії на пострадянському просторі.

Аналіз політики США щодо України в період першої каденції президентства Дональда Трампа, зокрема її проблемних аспектів та потенційних перспектив, представлений у працях О. Кравченка [36], І. Дудка [26] та В. Жигайла [27]. Релевантний контекст для розуміння цих процесів

забезпечують також колективна монографія «Америка і Європа у сучасних міжнародних трансформаціях» та стаття Т. Струтинської та О. Гушпіт «Європейський напрям зовнішньої політики Дональда Трампа» [56].

Питання місця України у зовнішньополітичній стратегії США під керівництвом адміністрації Джо Байдена вивчалось М. Фесенком [65, 66] та І. Тихоненком [59].

Проблематика підтримки України Сполученими Штатами в умовах російської збройної агресії стала предметом дослідження Н. Городньої [23]. Авторка ідентифікувала низку детермінантів американської допомоги, серед яких ключовим є статус США як глобального лідера, що покладає на Вашингтон обов'язок із підтримки та зміцнення міжнародного порядку. Н. Городня формулює важливий висновок щодо мотивації цієї підтримки: «Необхідність підтримки України обумовлюється національними інтересами і стратегічними розрахунками США, які можна узагальнити термінами «безпека», «зобов'язання», «лідерство», «цінності» [23, с. 75]. Крім того, питання зовнішньої політики США комплексно висвітлюються у наукових працях В. Ціватого [70], С. Толстова [60; 61].

Невід'ємною складовою українсько-американських міждержавних відносин у досліджуваній період було питання реалізації Україною курсу на євроатлантичну інтеграцію, очевидно, що динаміка зближення нашої держави з НАТО залежала від підтримки Вашингтона. У цьому контексті варто виокремити дослідження присвячені ролі США у євроатлантичному курсі України, зокрема це дослідження В. Горбуліна [21, 22, 23], Г. Перепелиця [49], Л. Алексієвець, М. Алексієвець [6; 7; 8], С. Прийдун [51; 52; 53].

Таким чином, проблема наукового осмислення історико-політичного аспекту двосторонніх міждержавних відносин України і США стала об'єктом досліджень західних та українських істориків, політологів та міжнародників-правників. Однак сучасні кардинальні зміни системи міжнародних відносин, каталізатором яких стало повернення Д. Трампа у Білий дім вимагають узагальнення ключових здобутків та прорахунків українсько-американського

політичного діалогу та переосмислення політики попередніх президентів США щодо нашої держави.

1.2. Джерельний комплекс.

Специфіка історичного аналізу зовнішньої політики та міжнародних відносин зумовлюється необхідністю використання не лише досліджень політологів та правників, але й з метою забезпечення отримання об'єктивності висновків необхідно використовувати широкий спектр історичних джерел, різних за своїм походженням та формою.

Головним критерієм класифікації емпіричної бази нашого дослідження є генетичний принцип, таким чином виділяємо такі групи:

- нормативно-правові документи України та США у сфері зовнішньої політики та міжнародних відносин;
- міжнародні дво- і багатосторонні угоди і протоколи, підписантами яких є Україна і США;
- мемуарна література;
- заяви, промови та коментарі українських та американських лідерів, політиків і дипломатів.

Першу групу джерел складають Закони України, Постанови ВРУ і КМУ, Укази Президента України у сфері зовнішньої політики досліджуваного періоду, зокрема варто виокремити ЗУ “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” [31], “Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості” [28], «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації

Північноатлантичного договору)» [30] та ін. Не менш актуальним є зовнішньополітичні стратегії США цього періоду та місце України у них.

Ключовим документом другої групи є Хартія Україна-США про стратегічне партнерство 2008 р. [68]. Міждержавна угода «Пріоритети українсько-американського співробітництва (Дорожня карта)» [54] фіксує ключові напрямки двосторонньої взаємодії. Основними положеннями цього документа є поглиблення співробітництва України з Північноатлантичним альянсом (НАТО) та підтвердження сталої підтримки Сполученими Штатами її прагнень щодо набуття повноправного членства в Альянсі. Протягом 2014–2022 років було укладено численні рамкові угоди та меморандуми (хоча вони часто не мають статусу повноцінних двосторонніх договорів у класичному розумінні), які дозволяли США надавати Україні військову допомогу (через механізми Foreign Military Financing – FMF та Ukraine Security Assistance Initiative – USAI) та сприяти реформуванню сектору безпеки.

Не менш актуальним є угоди у сфері торгівлі, інвестицій та науково-технічного співробітництва, аналіз яких дозволяє простежити динаміку економічного та інституційного співробітництва України та США. У зазначений період продовжувала діяти та розширюватися договірно-правова база, що охоплює торговельно-економічну, науково-технічну та гуманітарну сфери.

Наративні джерела, зокрема мемуари та щоденники, є важливим та пізнавальним підґрунтям для дослідження українсько-американських відносин у визначений період. Хоча автори мемуарів схильні до суб'єктивізму, прагнучи акцентувати власну значущість у процесах або ж ретроспективно виправдовувати допущені помилки, саме ці джерела дозволяють детально реконструювати перебіг подій та глибоко проаналізувати мотиваційні чинники ключових рішень відомих політичних діячів.

Спогади 43-го Президента США, Дж. Буша-молодшого, «Ключові рішення», є вагомим наративним джерелом для аналізу еволюції зовнішньополітичної парадигми Сполучених Штатів після 11 вересня та в

умовах глобальної дестабілізації світового порядку. Незважаючи на репрезентативну цінність цього джерела для розуміння мотиваційних чинників рішень Білого дому, українсько-американські відносини у книзі не інкорпоровані до центральних тем двосторонньої взаємодії. Президент обмежується лише фіксацією окремих епізодів, що стосуються України. Він побіжно констатує значущість Помаранчевої революції як успішного демократичного прецеденту на пострадянському просторі, а також визнає важливість європейсько-атлантичних прагнень Української держави [14].

У 2014 році були опубліковані мемуари третього Президента України В. Ющенко – «Недержавні таємниці: Нотатки на берегах пам'яті» [199]. Хоча ця праця не містить систематичного аналізу зовнішньої політики, вона є цінним джерелом для розуміння взаємозалежності зовнішньополітичного курсу України від внутрішньополітичних процесів. До того ж, окремий розділ спогадів Ющенко присвячений російській агресії проти Грузії у 2008 році, де висвітлюється позиція України на рівні Президента щодо загрози цього конфлікту для національної безпеки [73].

Особливо цінними для дослідження українсько-американських відносин після початку російської агресії є спогади президента Франції Франсуа Олланда «Уроки влади» (2018 р.). Хоча книга не присвячена безпосередньо двосторонній співпраці Києва та Вашингтона, вона детально фіксує дипломатичну логіку «Нормандського формату», ключовим учасником якого був Олланд. Його свідчення підтверджують непряму, але вирішальну роль США у конфлікті: Вашингтон підтримував єдиний фронт санкцій проти РФ, тоді як Франція та Німеччина взяли на себе пряме дипломатичне лідерство в мінському процесі. Олланд критично описує переговори з В. Путіним, що співпадає з подальшим жорстким курсом США на стратегічне стримування Росії. Найважливіше, мемуари підсилюють аргумент про те, що дипломатичні зусилля того періоду дали Україні необхідний час для зміцнення армії, що легітимізувало подальше нарощування військової допомоги з боку США [44].

Не менш актуальними є мемуари 44-го Президента США Барака Обама «Земля обітована» (охоплюють період до 2012 р.) є важливим контекстуальним джерелом для аналізу українсько-американських відносин, незважаючи на відсутність у них прямого опису кризових подій 2014 року. Книга детально пояснює логіку політики «Перезавантаження» з Росією, що свідчить про відсутність України серед пріоритетів першого рівня зовнішньої політики США того періоду, оскільки головний фокус був на стратегічному роззброєнні та боротьбі з тероризмом. Цей підхід ілюструє недооцінку адміністрацією Обама імперських амбіцій Кремля і пояснює, чому політика Вашингтона була недостатньо підготовленою до викликів російської агресії, що згодом спровокувало кардинальну трансформацію американського підходу до українського питання.

Специфіка проблематики зумовлює необхідність аналізу політичних заяв та коментарів українських та американських політиків, дипломатів та державних діячів. Завдяки їх комплексному аналізу можемо простежити динаміку українсько-американських відносин та позиції обох сторін щодо пріоритетності такої співпраці, особливо актуальним цей тип джерел є для висвітлення подій 2019–2022 рр.

Таким чином, джерельна база, яка складається з нормативно-правових документів, мемуарів, офіційних заяв і коментарів політиків, дипломатів та державних діячів доповнює історіографію досліджуваної проблеми та дозволяє об'єктивно висвітлити історико-політичний аспект міждержавних відносин України і США у період 2004–2022 рр.

1.3. Теоретико-методологічні основи дослідження.

Дослідження двосторонніх міждержавних відносин на поточному етапі суттєво ускладнене через незавершеність багатьох ключових процесів і явищ, що формують зовнішньополітичний курс як України, так і США. Яскравим прикладом такої кардинальної трансформації є еволюція українсько-

американських відносин після повернення Д. Трампа до Білого дому. Ця незавершеність створює додаткові виклики для дослідника, оскільки активні учасники політичних та дипломатичних процесів мають можливість публічно спростовувати або заперечувати історичні висновки щодо подій, що ще тривають.

Не менш значущою проблемою залишається дотримання принципу об'єктивності, що вимагає мінімізації впливу особистих політичних поглядів, суспільних уподобань чи ворожнечі дослідника на аналіз. У цьому контексті важливо згадати тезу Г. Касьянова про те, що дослідники, які вивчають сучасну історію, самі певною мірою виступають об'єктами власного дослідження, оскільки є частиною суспільно-політичного середовища, яке вони аналізують [33, с. 14].

Вивчення двосторонніх міждержавних відносин України та США є методологічно складним через тривалу політизацію цієї тематики та її активне використання як інструменту для політичних маніпуляцій і поширення недостовірних інформаційних повідомлень. Ця тема функціонувала як вагомий мобілізаційний чинник у виборчих кампаніях, що спостерігалось як у внутрішньому українському політичному просторі, так і серед зовнішніх політичних акторів, ускладнюючи таким чином об'єктивний аналіз. Також для оцінки важливості українсько-американських відносин є схильність гіперболізувати значення України для Вашингтона.

Ключовою тенденцією в сучасній історичній науці є підвищення значущості науково-концептуального аспекту методології, що передбачає критичне осмислення теоретичних засад досліджуваної проблеми. Це вимагає від дослідника обов'язкового врахування відповідних концептуальних рамок та систематичного розширення і уточнення категоріально-термінологічного апарату.

Грунтовне осмислення динаміки українсько-американських відносин вимагає комплексного синтезу теоретичних основ і наукової методології. Ми розглядаємо теоретичний апарат як невід'ємний комплекс із науковими

принципами, методами та підходами, що є необхідною умовою для вивчення зовнішньополітичної діяльності України в умовах сучасного світового розвитку. Цей дослідницький підхід до формування та еволюції нової української зовнішньої політики базується на фундаментальних засадах історичного дослідження: історизму та об'єктивності [18, с. 43].

Принцип історизму є ключовим методологічним інструментом для комплексного аналізу двосторонніх міждержавних відносин України і США. Його застосування вимагає розгляду подій, фактів і явищ у контексті конкретних історичних умов та взаємозв'язків внутрішньополітичних і геополітичних змін протягом періоду 2004–2022 років. Історизм дозволяє розкрити детермінанти українсько-американського діалогу, виділити ключові етапи еволюції зовнішньої політики України в умовах постбіполярної системи міжнародних відносин, та проаналізувати вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на її активну участь у процесах, зокрема європейсько-атлантичної інтеграції.

Принцип об'єктивності є критично значущим для вивчення відносин між Україною та США. Його реалізація вимагає комплексного урахування всіх внутрішніх зв'язків та чинників, що детермінують функціонування системи двостороннього співробітництва. Дотримання цього принципу, що ґрунтується на цивілізаційному розумінні історії як об'єктивного процесу, наголошує на потребі правдивої репрезентації подій, уникненні фальсифікацій і свідомих перекручень, а також всебічному врахуванні усіх аспектів. При аналізі історико-політичного контексту періоду 2004–2022 років це передбачає об'єктивну верифікацію фактичного матеріалу та встановлення відмінностей і тотожностей у подіях і процесах системи українсько-американських відносин.

Такий комплексний методологічний підхід забезпечує висвітлення розвитку та реалізації українсько-американських відносин у контексті об'єктивного історичного прогресу. Він дозволяє виявити пріоритети та осмислити довгострокові тенденції у формуванні зовнішньополітичних проблем України і США, беручи до уваги всі внутрішні та зовнішні чинники.

При виконанні роботи було дотримано ключових наукових принципів: історизму, системності, об'єктивності та плюралізму. Основними методами, використаними в дослідженні, стали проблемно-хронологічний, історико-хронологічний, системно-структурний, метод історіографічного аналізу та порівняльно-історичний метод.

Отже, комплексне застосування визначених теоретико-методологічних засад забезпечує всебічний розгляд поставленої проблеми та гарантує наукову достовірність отриманих результатів.

Таким чином, синтез історіографічного доробку українських та зарубіжних науковців із репрезентативною джерельною базою, а також неухильне дотримання ключових принципів історичної науки – зокрема історизму та об'єктивності – у поєднанні із застосуванням релевантного теоретико-методологічного інструментарію, забезпечив всебічний (комплексний) аналіз досліджуваної проблеми та підтвердив наукову достовірність отриманих результатів.

Розділ 2. ВІДНОСИНИ УКРАЇНА-США В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОСТБІПОЛЯРНОЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.

2.2. Вплив Помаранчевої революції на українсько-американські відносини.

Електоральна кампанія 2004 р. в Україні набули значення не лише акту обрання Глави держави, але й визначення зовнішньополітичних пріоритетів. Провладний кандидат В. Янукович у своїй програмі апелював до необхідності нормалізації відносин із російською федерацією, тоді як кандидат від опозиції В. Ющенко позиціонувався як прозахідний ліберальний політик.

Цьому електоральному протистоянню передував неефективний період балансування другого Президента України Л. Кучми між Заходом і Сходом. Зокрема, протягом 2002–2004 років, незважаючи на чітку фіксацію курсу на повноправне членство в ЄС і НАТО в ключових нормативно-правових документах, Л. Кучма одночасно став одним із підписантів Угоди про формування Єдиного економічного простору з Росією, Казахстаном та Білоруссю.

Така політика балансування виявилася нежиттєздатною та не призвела до позитивних здобутків української дипломатії, оскільки початок ХХІ століття ознаменувався істотними трансформаціями постбіполярної системи міжнародних відносин. Основними ознаками цієї глобальної зміни стали: падіння геополітичного впливу США після військових кампаній в Афганістані та Іраку; посилення внутрішньої фрагментації Європейського Союзу в період підготовки до найбільшого в його історії розширення; суттєва активізація російської федерації на міжнародній арені з метою ревізії чинного світового порядку та фактичної реінтеграції пострадянського простору під монопольним лідерством Кремля.

Вибори 2004 року в Україні набули істотної геополітичної ваги, про що свідчить пряма участь представників Заходу у внутрішньополітичних переговорах: до процесу були залучені Президент Польщі А. Квасневський, Президент Литви В. Адамкус та Верховний представник ЄС із питань зовнішньої політики Х. Солана.

Водночас, російська федерація також активно підтримувала провладного кандидата, розглядаючи потенційний прихід до влади прозахідного В. Ющенка як прямий виклик своєму геополітичному пануванню на пострадянському просторі.

У цей період Кремль перебував під впливом страху перед «кольоровими революціями» (згідно з термінологією російської пропаганди), оскільки до 2004 року вже відбулися успішні електоральні зміни влади у важливих для Москви державах: «Бульдозерна» революція у Сербії (2000 р.) та Революція троянд у Грузії (2003 р.). За підсумками цих трансформацій відбулася суттєва переорієнтація зовнішньополітичних курсів згаданих держав на Захід.

Окрім гострих передвиборчих баталій, у суспільному дискурсі була актуалізована необхідність політичної (конституційної) реформи. Її основна мета полягала в істотному обмеженні повноважень Президента України через трансформацію державного устрою до моделі парламентсько-президентської республіки. Цей стратегічний хід, за своєю суттю, був «запасним планом» Президента Л. Кучми, спрямованим на максимальне обмеження впливу свого наступника, у разі, якщо на виборах перемаже кандидат, непідконтрольний провладним силам.

Варто зазначити, що США уважно відстежували процедуру підготовки та проведення виборів, і масово організовані фальсифікації не могли бути не поміченими. Свідченням великої геополітичної ваги цих виборів стали також заяви держав щодо масових фальсифікацій. Зокрема, заступник офіційного представника Білого дому Клер Б'юкен 24 листопада 2004 р. заявила про «глибоку стурбованість» Білого дому щодо масових фальсифікацій. Також вона закликала керівництво України: «не затверджувати результати цих виборів,

поки розслідування обвинувачень в організованому шахрайстві не будуть завершені». Верховний представник ЄС із зовнішньої політики й політики безпеки Хав'єр Солана також висловив розчарування масовими фальсифікаціями і акцентував увагу на тому, що це вплине на політику Брюсселя щодо Києва. Натомість зовнішньополітичне відомство висловило стурбованість щодо: «... вимоги опозиційних сил України не визнавати результатів голосування» [57].

Ще чіткіше позицію США щодо масових фальсифікацій на президентських виборах 2004 р. висловив державний секретар К. Павелл, який зазначив: «Ми не можемо визнати ці результати легітимними, тому що вибори не відповідали міжнародним стандартам, та тому, що не було розслідувано численні та достовірні повідомлення про підтасовки та порушення...Якщо український уряд не відреагує негайно та відповідально, відносини між нашими державами постраждають» [34].

Цей історичний етап сприяв кардинальному переосмисленню двосторонніх відносин як з боку США, так і з боку України, поклавши початок новому, успішному, але непростому етапу американсько-української взаємодії.

Оприлюднення результатів другого туру президентських виборів спровокувало не лише міжнародний резонанс, але й масштабну народну реакцію. Остання вилилася у серію протестів, мітингів та актів громадянської непокорності, що набули форми революційного процесу, відомого як Помаранчева революція. Кульмінацією революції стало повторне голосування 26 грудня 2004 року, за підсумками якого Президентом України було визнано Віктора Ющенка.

Помаранчева революція та пов'язані з нею загрози територіальній цілісності та суверенітету України актуалізували питання її геополітичної невизначеності. Перемога Президента В. Ющенка, здобута під гаслами євроатлантичної інтеграції, неминуче позначилася на відносинах із російською федерацією [32, с. 156]. Відданість новообраного президента та його команди євроатлантичним пріоритетам сприяла переосмисленню поглядів західних

країн щодо України та окреслювала реальні перспективи приєднання до Плану дій щодо членства (ПДЧ) та подальшого розвитку євроінтеграційного шляху.

У контексті цих подій, американський експерт, а згодом посол США в Росії Майкл Макфол, концептуально обґрунтував підтримку Заходу. Макфол стверджував, що поняття «суверенітет держави» часто використовується автократіями для збереження режиму, тоді як «суверенітет народу» є більш прогресивним поняттям. Згідно з його позицією, «зовнішні гравці, які допомогли народу бути почутим [в Україні], не порушували суверенітету українського народу; вони захищали його» [41]. Таким чином, Сполучені Штати фактично зробили пріоритетним «суверенітет народу», надавши підтримку революційним процесам 2004 року.

Колишній посол США в Україні Стівен Пайфер аргументував незмінність стратегічного сприйняття України як гаранта стабільності та демократії в Центральній та Східній Європі. Він зазначав, що «уряд США воліє бачити розвиток України у напрямку стабільної, незалежної, демократичної, квітучої в економічному відношенні країни, та країни, що наближається до Європи та євроатлантичних інститутів» [41].

Сполучені Штати Америки відкрито артикулювали свою підтримку демократичним силам в Україні, особливо під час Помаранчевої революції. Відтоді американсько-українські відносини почали визначатися як партнерські, незважаючи на наступні внутрішньо суперечливі політичні та соціально-економічні процеси, що відбувалися в Україні.

Президент США Джордж В. Буш-молодший офіційно привітав новообраного Президента України Віктора Ющенка з перемогою на виборах 2004 року. На підтвердження цього нового етапу, на початку квітня 2005 року В. Ющенко здійснив офіційний візит до США. За результатами зустрічі глав держав було прийнято спільну заяву, в якій фіксувалося ключове положення: «США і Україна вступили в нову еру стратегічного партнерства».

Однак, динаміка українсько-американського співробітництва після Помаранчевої революції залежала також, і від позиції РФ, а також від

трансформації моделі державного врядування в Україні до парламентсько-президентської республіки (з 1 січня 2006 р.).

Незважаючи на те, що перший закордонний візит новообраного Президента В. Ющенка був здійснений саме до Москви, його відверта та рішуча прозахідна риторика спровокувала очевидну ідіосинкразію у вищого політичного керівництва Росії. Для Кремля перемога «помаранчевих» сил стала персональною поразкою та прямим геополітичним викликом.

Ця ворожість швидко проявилася у практичних діях, спрямованих на демонстрацію можливих негативних наслідків остаточного виходу України зі сфери російського впливу. Крім того, публічні спроби В. Ющенка перевести українсько-російські відносини виключно на рівень міждержавного (міжнародного) діалогу становили істотний виклик традиційним уявленням російської правлячої еліти. Кремлю було складно усвідомити необхідність сприйняття «українського вектора» як повноцінної зовнішньої політики, а не частини внутрішньополітичного або регіонального контролю [32, с. 386–387].

У відповідь на зміну влади в Україні Кремль негайно розпочав використовувати критичну залежність української економіки від російських енергоносіїв як засіб політичного тиску.

Це проявилось у практичних діях: російські компанії-постачальники, які домінували на українському ринку нафтопродуктів, ініціювали суттєве підвищення цін на бензин та дизельне паливо. Невдовзі після цього російський газовий монополіст «Газпром» оголосив про майже п'ятикратне збільшення вартості природного газу для України.

Таким чином, Російська Федерація наочно продемонструвала свої економічні важелі впливу, спрямовані на дестабілізацію нової прозахідної влади. Отже, реалізація курсу на активізації відносин із Заходом після Помаранчевою революції, а особливо із США зіткнулась із істотною протидією росії.

Уже під час Брюссельського саміту НАТО 22 лютого 2005 року, у рамках засідання Комісії Україна-НАТО, Президент В. Ющенко у своїй промові

недвозначно підтвердив євроатлантичні наміри України та офіційну відмову від багатовекторної моделі зовнішньої політики. Він наголосив на стратегічному прагненні України набути повноправного членства в НАТО [20, с. 29].

З метою демонстрації підтримки та надання додаткового стимулу для проведення внутрішніх реформ, Україні мав бути наданий ПДЧ в НАТО. При цьому В. Ющенко також визнав важливість російського чинника у процесі євроатлантичної інтеграції, виходячи з необхідності підтримки партнерських відносин між Україною та Росією.

Лідери 14 держав-членів НАТО вітали євроатлантичний напрямок України й акцентували на важливості забезпечення нею чесних та демократичних виборчих процесів. Представники Угорщини та Литви публічно заявили про готовність до обміну досвідом у сфері євроатлантичної інтеграції. Президент США Джордж В. Буш-молодший недвозначно підтримав цей курс, зазначивши, що Європа має інтегрувати Україну, а НАТО, зі свого боку, повинне зберігати принцип «відкритих дверей» для цієї країни.

Проте відсутність лідерів Франції та ФРН у цій дискусії може свідчити про обережну позицію цих ключових держав щодо відносин України з НАТО та їхнє врахування інтересів Російської Федерації у цьому питанні [53, с. 219].

Саме реалізація курсу на євроатлантичну інтеграцію стала ключовою формою активізації українсько-американського діалогу, уже в квітні 2005 р. до військової доктрині було закріплено стратегічну мету – вступ нашої держави до НАТО. Відтак відносини між Альянсом і Україною було переведено на рівень Інтенсифікованого діалогу.

Як зазначає В. Пашков: У 2005–2006 рр. в українсько-американських відносинах стався якісний прорив. У лютому 2005 р. Дж. Буш-молодший звернувся до Конгресу з проханням виділити Україні додатково 60 млн допомоги «на підтримку діяльності уряду В. Ющенка», натомість 1 липня 2005 р. Україна запровадила безвізовий режим для американських громадян» [47, с. 58–59]. Не менш актуальним стало надання сенатом США нашій державі статус країни з ринковою економікою, а 23 березня США нарешті скасували дію

поправки Джексона – Веніка щодо України. У березні 2006 р. Україна та США підписали двосторонній Протокол про взаємний доступ на ринки товарів і послуг. Цей документ став ключовою передумовою для фіналізації переговорного процесу щодо приєднання Києва до СОТ. Таким чином, США надали суттєву дипломатичну підтримку та стимулювали прискорення інтеграції України до міжнародної торговельної системи, що стало важливим маркером стратегічного партнерства, встановленого після Помаранчевої революції [47, с. 58–59].

Істотну активізація українсько-американських відносин у 2005–2008 рр. свідчить така статистика: «Київ у цей період відвідали всі ключові американські високопосадовці: президент Дж. Буш-молодший (1 квітня 2008 р.), віцепрезидент Р. Чейні (4–5 вересня 2008 р.), Державний секретар К. Райс (7 грудня 2005 р і 31 березня 2008 р.), міністр оборони Р. Гейтс (2007), міністр енергетики С. Бодман, міністр торгівлі К. Гутьєррес» [46, с. 59].

Натомість США за цей період відвідали: тричі президент В. Ющенко (4–7 квітня 2005 р., 13–17 вересня 2005 р., 29–30 вересня 2008 р.), прем'єр-міністри Ю. Єхануров (1–2 листопада 2005 р.) і В. Янукович (3–7 грудня 2006 р.), вісім разів міністри закордонних справ (Б. Тарасюк, А. Яценюк і В. Огризко), двічі міністри оборони А. Гриценко та Ю. Єхануров, секретарі РНБО А. Кінах, В. Гайдук і багато інших урядовців. За цей час В. Ющенко мав п'ять зустрічей з президентом Дж. Бушем-молодшим і чотири – з віце-президентом Р. Чейні [47, с. 60].

Незважаючи на суттєву активізацію двостороннього діалогу, адміністрація Джорджа В. Буша-молодшого утрималася від інституційного закріплення позитивних змін у відносинах. Зокрема, Вашингтон не ініціював створення спільних комісій чи інших інституційних форматів співпраці на високому рівні, обмежившись зустрічами високопосадовців.

Ключовою причиною такої обережності стало розчарування американської сторони у «помаранчевій» команді, яка протягом першого року після революції остаточно втратила внутрішню єдність, та хронічна політична нестабільність у

Києві. Протягом 2005–2008 років в Україні відбулася часта зміна урядових команд: змінилося чотири прем'єр-міністри та п'ять очільників МЗС, а також працювали три скликання парламенту. Така висока кадрова та політична ротація перешкоджала налагодженню стійкого та передбачуваного двостороннього діалогу.

2008 рік відзначився суттєвою інтенсифікацією політичного діалогу на високому рівні між Україною та Сполученими Штатами Америки. Ця активізація двосторонньої взаємодії була зумовлена конвергенцією двох ключових чинників: по-перше, наближенням завершення каденції адміністрації Джорджа В. Буша-молодшого, що стимулювало Білий дім до фіналізації ключових зовнішньополітичних ініціатив; по-друге, відносною стабілізацією політичної ситуації в Україні після років внутрішніх криз, що створило більш передбачувані та сприятливі умови для налагодження продуктивного стратегічного партнерства.

Дж. Буш-молодший докладав максимум зусиль для підтримки євроатлантичних прагнень України, зокрема 2 квітня 2008 р. Палата представників США ухвалила резолюцію на підтримку приєднання України та Грузії до ПДЧ, де закликала адміністрацію «проявити лідерство для того, щоб ці країни отримали ПДЧ якомога скоріше». У межах візиту до Києва президента США було підписано три документи: Дорожню карту пріоритетів українсько-американського співробітництва на 2008–2009 рр., міжурядові угоди про торговельне й інвестиційне співробітництво та про співробітництво в дослідженні й використанні космічного простору в мирних цілях [54].

Незважаючи на це, на саміті НАТО в Бухаресті 2008 року, попри рішучу підтримку з боку Сполучених Штатів Америки, Німеччина та Франція ініціювали блокування надання Плану дій щодо членства (ПДЧ) Україні та Грузії, керуючись прагненням не загострювати відносини з Російською Федерацією [2].

Тоді на підтримку євроатлантичних прагнень Києва та Тбілісі виступили 11 із 25 країн-членів Альянсу (включно із США, Канадою, країнами Балтії та більшістю східноєвропейських держав). Водночас, заявку на ПДЧ не підтримали ключові європейські держави: Німеччина, Франція, Нідерланди, Бельгія, Італія, Іспанія, Португалія та Люксембург. Цю позицію проілюстрував тодішній прем'єр-міністр Франції Франсуа Фійон, який прямо зазначав, що вступ України до НАТО порушить баланс сил у Європі та суперечитиме інтересам Москви, з якою Париж вважав за необхідне підтримувати стратегічний діалог [53, с. 221].

Фінальним етапом інституалізації активізації співпраці між Україною та США стало підписання Хартії Україна – США про стратегічне партнерство 19 грудня 2008 р. адміністрація Джорджа В. Буша-молодшого розглядала підписання Хартії про стратегічне партнерство 2008 року через призму декількох стратегічних і тактичних цілей. У стратегічному вимірі документ мав продемонструвати послідовність політики США щодо України та зафіксувати прогрес у двосторонніх відносинах порівняно з Хартією 1994 року. На тактичному рівні Хартія була покликана слугувати компенсаційним знаком підтримки для України та Грузії (аналогічний документ підписано у січні 2009 р.), особливо після провалу американських зусиль із надання цим країнам ПДЧ на Бухарестському саміті НАТО. Зрештою, цей документ став частиною політичної спадщини, яку адміністрація республіканців передала наступній адміністрації демократа Барака Обама [68].

Таким чином, перемога Помаранчевої революції започаткувала якісно новий етап в двосторонніх відносинах України і США, які відзначались активізацією, політичним зближенням та розширенням форм співпраці. Політична та економічна підтримка Вашингтона дозволили Україні здійснити впевнено спробу відмовитись від моделі багатовекторної зовнішньої політики, що не могло не викликати протидії зі сторони рф. Ключовим напрямком співпраці між Україною і США стала активізація євроатлантичного курсу нашої держави, однак активізація Кремля та відсутність консенсусу серед

євроатлантичної спільноти щодо потенційного членства України в Альянсі стало перешкодою для надання Україні ПДЧ. Підписання Хартії Україна-США про стратегічне партнерство у грудні 2008 р. зумовлювалось необхідністю компенсувати наслідки Бухарестського саміту Альянсу та закріпити нашу державу у пріориті для нової адміністрації Білого дому.

2.2. Особливості міждержавних відносин України і США в умовах політики «перезавантаження» Б. Обама.

Прихід до влади Б. Обама синхронізувався у часті із загостренням внутрішньополітичного протистояння в Україні, посиленням конфронтації між Президентом та Прем'єр-міністром. Наближення активної фази електорального циклу – президентських виборів 2010 р. ускладнювалось впливом світової економічної кризи та початком нової газової війни з Кремлем, не менш важливими були наслідки російського вторгнення у Грузію у 2008 р., та неготовність Заходу надати консолідовану та чітку відповідь агресору, що стимулювало Москву продовжувати активізацію своєї неоімперської політики на пострадянському просторі.

Як зазначає С. Прийдун: «Прихід до влади в США адміністрації Б. Обама започаткував новий етап зовнішньої політики Америки, а відтак і еволюції постбіполярної системи міжнародних відносин, на якій не могла не позначитись світова економічна криза» [51, с. 43]. С. Толстов вважає, що саме світова економічна криза 2008 р. започаткувала новий перехідний період, який можна вважати встановленням поліцентричної моделі постбіполярної системи міжнародних відносин, що фактично означало падіння геополітичного статусу США [60, с. 120–121].

С. Прийдун акцентує увагу на тому, що: «...перемога Б. Обама на президентських виборах продемонструвала втому американського суспільства від військових кампаній адміністрації Дж. У. Буша. Одним з ключових пунктів передвиборчої програми 44-го президента Америки було саме завершення військових операцій в Афганістані та Іраку. Таким чином, зовнішня політика

США потребувала серйозної корекції. Саме тому адміністрація Б. Обама виступила за розподіл відповідальності щодо міжнародної ситуації зі своїми союзниками та налагодження відносин з Росією. Залучення Москви до вирішення ряду принципових питань (нове скорочення ядерних озброєнь, ядерна програма Ірану, денуклеаризація Корейського півострова, Афганістан і Ірак) повинно було нейтралізувати послаблення військової активності Вашингтона та дозволяло зосередитись на вирішенні внутрішніх проблем» [51, с. 43].

У липні 2009 року держсекретар Гіллари Клінтон оголосила про нове бачення міжнародної політики адміністрації Б. Обама, відоме як концепція «багатопартнерського світу». Ця доктрина означала офіційне визнання поліцентричної природи світового порядку (наявності багатьох центрів сили). Таке геополітичне визнання сприяло потеплінню у відносинах між Вашингтоном і Москвою, які до того моменту перебували у глибокій кризі, спричиненій російською агресією проти Грузії у 2008 році [19, с. 135–136].

Концепція «багатопартнерського світу» зазнала гострої критики з боку американських неоконсерваторів. Відомий аналітик Роберт Кейган вважав, що стратегія партнерства з Росією та Китаєм нежиттєздатна, оскільки ці держави є автократіями і, відповідно, мають фундаментально різні інтереси та бачення світового порядку. Крім того, Кейган особливо попереджав, що геополітична активність Росії на території колишніх радянських республік (зокрема, в Центральній і Східній Європі та на Кавказі) неминуче призведе до «гри з нульовою сумою» (ситуація, де виграш однієї сторони завжди дорівнює програшу іншої), якої Вашингтону буде складно уникнути [19, с. 138].

Адміністрація Б. Обама ігнорувала висновки багатьох експертів про те, що вторгнення до Грузії було своєрідним тестом для Заходу на готовність його відстоювати своїх союзників. У цьому контексті особливо актуальним є міркування В. Горбуліна, який стверджував, що через пасивну реакцію Заходу в Кремлі зміцнилося уявлення про те, що європейські політичні еліти мають «мюнхенський синдром». Тобто вони готові поступатися агресорові (Росії),

ставлячи під загрозу інтереси держав Балто-Чорноморсько-Каспійського регіону [22].

Ініціювання нового політичного курсу, спрямованого на «перезавантаження» (reset) відносин зі Сполученими Штатами та Російською Федерацією, було вперше артикульоване віцепрезидентом США Джо Байденом під час Мюнхенської безпекової конференції у лютому 2009 року.

Формальний початок двосторонніх американсько-російських відносин у рамках цієї політики відбувся 6 березня 2009 року. Цей дипломатичний акт був символічно відзначений: держсекретар Гіллари Клінтон вручила міністру закордонних справ Росії С. Лаврову на початку їхньої першої зустрічі символічну кнопку. Показово, що на російськомовному варіанті, замість цільового напису «перезавантаження» (perezagruzka), через помилку було надруковано слово «перевантаження» (peregruzka), що, як зазначають аналітики, згодом стало іронічно-пророчим символом невдачі політики «перезавантаження» [51, с.42–43].

У цьому контексті цікавими є міркування М. Дорошка, який зазначає, що: «...за всім цим галасом про «перезавантаження» відносин США й Росії стоїть тверезий і прагматичний розрахунок адміністрації Б. Обама, для якої добрі відносини з Росією є не самоціллю, а інструментом для реалізації пріоритетних завдань, таких як контроль над озброєннями, Іран і Афганістан. Результатом переговорів у сфері контролю над озброєннями став підписаний президентами США і Росії 8 квітня 2010 р. у Празі договір про обмеження стратегічних наступальних озброєнь, тобто у тій єдиній сфері, де зберігається з часів «холодної війни» паритет між двома країнами. Американська сторона сподівалася, що підписання договору СНО може сприяти співпраці США і Росії стосовно Ірану і Афганістану» [25, с. 98].

Очевидно, що така динамічна зміна пріоритетів зовнішньої політики США не могла не позначитись на українсько-американських відносинах, від статусу фактичного стратегічного партнера за адміністрація Дж. Буша до периферійного партнера.

За словами В. Хандогія, складовою частиною стратегії «перезавантаження» між Білим домом і Кремлем стала певна стриманість США щодо євроатлантичних амбіцій України і Грузії, яка була обмінена на допомогу Кремля США у вирішенні питань Афганістану та Ірану [67, с. 712].

Під час Празького саміту Євросоюз – США 4 квітня 2009 року президент Барак Обама публічно закликав до «перезавантаження» відносин (із росією). Цей дипломатичний крок адміністрації Обами назустріч Москві був зроблений за рахунок підтримки євроатлантичних прагнень України, що призвело до послаблення або згортання американської допомоги Києву на шляху до ЄС і НАТО.

Візит президента США Барака Обами до Москви у липні 2009 року став офіційним початком політики «перезавантаження». Основними цілями Вашингтона були досягнення домовленості про скорочення ядерних озброєнь (що пізніше призвело до підписання Договору СНО-III) та забезпечення російської допомоги у логістиці військових операцій в Афганістані. Ця стратегія була продиктована бажанням отримати короткострокові глобальні вигоди, що, однак, мало значний вплив на позицію США щодо Східної Європи.

Ключовим негативним наслідком «перезавантаження» для України стало послаблення активної підтримки її євроатлантичних прагнень. Адміністрація Обами, прагнучи не провокувати Кремль під час переговорів, фактично відійшла від наполегливої політики лобювання вступу України та Грузії до НАТО, яка була характерною для адміністрації Джорджа Буша-молодшого. Це сигналізувало про зниження пріоритетності інтеграційних цілей Києва у зовнішньополітичній повістці США [19, с. 138–139].

У Москві цей дипломатичний курс був інтерпретований як негласна згода Вашингтона на існування російської «сфери привілейованих інтересів» на пострадянському просторі. Відсутність рішучої, послідовної американської підтримки не лише деморалізувала проєвропейські сили в Україні, але й надала Росії тактичну перевагу, зміцнивши її переконання у тому, що Захід готовий до геополітичного компромісу щодо суверенітету східноєвропейських партнерів.

Таким чином, політика «перезавантаження», досягнувши часткових успіхів у контролі над озброєнням, завдала довгострокової шкоди довірі та безпековим перспективам України.

Про зниження пріоритетності України та Грузії у зовнішньополітичній повістці США свідчила відсутність візитів Президента Барака Обама до цих держав, що стало відчутним контрастом на тлі дипломатичної активності його попередника. Така демонстрація зменшеного рівня залученості Вашингтона спричинила значні геополітичні наслідки: Російська Федерація інтерпретувала зниження американської активності як карт-бланш для посилення власного впливу на пострадянському просторі [19, с. 140].

Завершення каденції президентства В. Ющенка ознаменувалось істотним ускладненням геополітичного становища України, спричиненого світовою економічною кризою, внутрішньополітичним протистоянням та послабленням підтримки США. Більшість дослідників констатують, що Помаранчева революція не змогла реалізувати свій великий мандат суспільної довіри у значні геополітичні чи економічні досягнення, що стало підставою для оцінки її як поразки. Однак, на нашу думку, цей період є критично важливим для зміцнення міжнародної суб'єктності України. Це був перший в історії незалежності України час, коли офіційний курс на євроатлантичну інтеграцію супроводжувався не лише розширенням його інституційно-правової основи, але й підкріплювався конкретними практичними кроками, а рівень співпраці з США досягнув свого апогею.

Обмеження успіху Помаранчевої революції детерміноване комплексом внутрішніх та зовнішніх чинників. Серед внутрішніх проблем були істотне звуження повноважень Президента України внаслідок політичної реформи та хронічна відсутність єдності та консолідації всередині «помаранчевої» команди. Водночас, вирішальну роль відіграв російський чинник, який полягав у перманентному зовнішньому тиску на Україну і Захід, спрямованому на мінімізацію підтримки євроатлантичних прагнень Києва, що знайшло своє яскраве підтвердження у зміні зовнішньополітичного курсу США та

послабленні підтримки України після приходу до влади адміністрації Барака Обами.

Перемога на президентських виборах Віктора Януковича, кандидата, який відверто відстоював орієнтацію на росію не лише у зовнішній, але й внутрішній політиці, не могло не позначитись на українсько-американських відносин. Під гаслами нормалізації відносин з РФ та врегулювань питань енергетики популяризувалась ідея повернення до багатовекторної моделі із пріоритетністю російського вектора. Для обґрунтування сповільнення зближення із Заходом найчастіше використовувалась теза про несприйняття колективного Заходу України. Виходячи з цього, вибори 2010 р. були справжнім реваншем Москви, натомість Вашингтон настільки зосередився на реалізації політики «перезавантаження», що такий новий курс Києва дуже добре вписувався у нові зовнішньополітичні стратегії Білого дому.

Офіційне згортання курсу України на вступ до НАТО було інституційно оформлене 2 квітня 2010 року, коли відбулося подвійне закріплення цього політичного розвороту: Президент (як гарант Конституції) видав указ, яким припинив функціонування комісії з підготовки до членства в Альянсі, а паралельно Київський апеляційний суд ухвалив рішення, яке заборонило проведення референдуму з питання приєднання України до НАТО. Ці два синхронні кроки на законодавчому та судовому рівнях офіційно припинили активну реалізацію євроатлантичного курсу держави на той час [53, с. 223].

Рішення про суттєву переорієнтацію зовнішньої політики України на російську федерацію було найбільш яскраво засвідчене підписанням Харківських угод 21 квітня 2010 року. Цей документ передбачав продовження терміну дислокації Чорноморського флоту РФ у Севастополі з 2017 до 2042 року, з подальшою автоматичною пролонгацією. Укладення цих угод істотно порушило Конституцію України і, як наслідок, призвело до значного посилення впливу Росії не лише на зовнішню, але й на внутрішню політику Києва, закріпивши тривалу військову присутність іноземної держави на українській території.

Остаточне інституційне унеможливлення курсу України на євроатлантичну інтеграцію було досягнуто 1 липня 2010 року шляхом ухвалення Верховною Радою Закону «Про засади зовнішньої і внутрішньої політики». Незважаючи на дискусійність назви (оскільки засади політики вже визначені Конституцією), ключовим наслідком цього акта стало законодавче закріплення позаблокового статусу України. Згідно зі статтею 11, позаблоковість визначалася як неучасть України у військово-політичних союзах при збереженні відкритої зовнішньої політики. Водночас, у законі зазначалося, що цей статус передбачає пріоритетність участі у розвитку європейської системи колективної безпеки та продовження конструктивного партнерства з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) та іншими військово-політичними блоками [31].

У квітні 2010 року Президенти Барак Обама та Віктор Янукович підтвердили наміри розвивати двосторонні відносини, базуючись на Хартії про стратегічне партнерство та роботі Комісії стратегічного партнерства.

Лідери задекларували спільні інтереси та цінності у таких сферах, як демократія, економічна свобода, безпека, територіальна цілісність та енергетична безпека. Серед ключових тем обговорювалося економічне відновлення після глобальної кризи, зокрема впровадження реформ в Україні та співпраця з МВФ. Президент Обама висловив підтримку рішучості В. Януковича щодо реформування. Обидва лідери також окреслили наміри щодо розширення двосторонньої торгівлі та інвестицій.

Під час Саміту з ядерної безпеки Президент Віктор Янукович оголосив про намір України повністю ліквідувати всі свої запаси високозбагаченого урану до наступного аналогічного Саміту. Як повідомив на брифінгу Роберт Гіббс, у відповідь на це зобов'язання Україна отримала технічну та фінансову допомогу від Сполучених Штатів, причому значна частина цих запасів мала бути вивезена вже до кінця 2010 року [43].

Стратегічний характер українсько-американських відносин був підтверджений під час офіційного візиту Державного секретаря США Гілларі Клінтон до України 2–3 липня 2010 року [58].

Під час другого засідання Комісії стратегічного партнерства США та України сторони домовилися про інституціалізацію співпраці шляхом створення робочих груп за такими ключовими напрямками, як атомна енергетика, політичний діалог та верховенство закону. Окрему увагу було приділено демократичним цінностям: Держсекретар Клінтон провела зустрічі з лідерами громадянського суспільства та незалежних ЗМІ, щоб обговорити питання захисту незалежності медіа та зміцнення громадянського суспільства в Україні.

Американсько-українські відносини у 2011 році зберігали стратегічний характер, що підтвердилося проведенням 15 лютого 2011 року у Вашингтоні третього засідання Комісії стратегічного партнерства.

Порядок денний цієї зустрічі охоплював широкий спектр двосторонньої взаємодії, включаючи політичний вимір (демократизація, захист громадянських прав), економічний блок (торгово-економічні відносини та підтримка США у соціально-економічних реформах України), а також секторальну співпрацю (енергетична, науково-технічна та оборонна сфери). На знак конкретного результату, міністри закордонних справ двох країн підписали план дій щодо боротьби з торгівлею людьми в Україні [58].

Однак, подальше сповзання України у сферу впливу РФ та реалізація курсу на побудову неорадянського авторитарного режиму білоруського зразка значно ускладнювали результативність та ефективність різноманітних протокольних зустрічей між Україною та США. Особливо складним викликом для українсько-американських відносин стало відкриття кримінальних проваджень проти авторитетних діячів опозиції, зокрема справа Ю. Тимошенко.

Сполучені Штати Америки почали висловлювати занепокоєння справою Юлії Тимошенко ще у 2011 році. Це питання набуло офіційного розголосу в травні 2012 року, коли в Сенаті США активно обговорювалася можливість

запровадження візових обмежень стосовно Президента України Віктора Януковича та низки високопосадовців, визнаних відповідальними за ув'язнення колишнього прем'єр-міністра. У вересні 2012 року, напередодні парламентських виборів в Україні, Сенат США схвалив Резолюцію № 466, якою підтвердив свою стурбованість, засудивши дії адміністрації В. Януковича за політично вмотивований арешт колишнього прем'єр-міністра Юлії Тимошенко. Резолюція містила заклик до Державного департаменту США запровадити візові обмеження проти осіб, відповідальних за ув'язнення та погане поводження з нею, ставши важливим доповненням до міжнародних протестів та аналізу порушень, що відбувалися в Україні [58].

Питання політично вмотивованих переслідувань опозицій було зафіксовано у декларації за підсумками Чиказького саміту НАТО, який відбувся 19–20 травня 2012 р., зокрема у документі йшлося: «Звертаючи увагу на принципи та зобов'язання, взяті на себе Україною в рамках Хартії Україна – НАТО та ЩНП, викликає занепокоєння вибіркоче правосуддя, що виглядає як переслідування за політичним принципом, зокрема, спрямоване проти провідних опозиційних лідерів, а також умови їх перебування під вартою. Ми закликаємо Україну усунути ці недоліки в чинному судочинстві та гарантувати цілковите дотримання принципу верховенства права і міжнародних угод, учасником яких є Україна. Ми також закликаємо Україну забезпечити проведення вільних і справедливих парламентських виборів восени цього року і гарантувати доступ до них усіх громадян» [3].

Очевидно, що переломним моментом у відносинах Україна-США став 2013 р., коли РФ істотно активізувалась з метою унеможливлення зближення України з ЄС в рамках реалізації ініціативи «Східне партнерство» та підписання Угоди про Асоціацію. Відмова В. Януковича від підписання цієї угоди викликала загальнонаціональне несприйняття та спротив, оскільки стало зрозумілим, що мова йде не лише про відмову від асоціації з ЄС, а відкриту переорієнтацію України на участь у геополітичних проєктах Кремля.

Спроба силового розгону мирної демонстрації призвела до початку Революції Гідності, злочинні дії В. Януковича було засуджено конгресом США та Білим домом. Сенат США і Державний департамент США засудили застосування насильства проти мирних демонстрантів у Києві, яке відбулося 30 листопада, 1 грудня та 11 грудня 2013 р.

Ескалація насильства зі сторони режиму В. Януковича вимагала активнішого включення США до врегулювання політичної кризи, однак адміністрація Б. Обама продовжувала зберігати дистанцію. В цілому можемо констатувати, що Революція Гідності, яка стала відповіддю на спробу обмежити український суверенітет, зумовлювалась помилковою стратегією США «перезавантаження» відносин із рф. Послаблення геополітичної підтримки євроатлантичного курсу України в поєднанні з спробою встановлення корумпованого неорадянського режиму не могло бути сприйнято громадянським суспільством.

Таким чином, політика «перезавантаження» відносин між США і рф значно ускладнила геополітичний статус нашої держави, фактично нова адміністрація Білого дому відмовилась від активної підтримки євроатлантичних прагнень України і Грузії з метою нормалізації відносин із Кремлем, намагаючись знайти ситуативного союзника для вирішення проблем Афганістану та Іраку.

Отже, трансформація постбіполярної системи міжнародних відносин до поліцентричної моделі у поєднанні із Помаранчевою революцією дозволило нашій державі істотно активізувати двосторонні відносини із США. Ключовим здобутком цієї співпраці стала геополітична підтримка Вашингтона євроатлантичної інтеграції України, однак прихід до влади демократів змінив зовнішньополітичні пріоритети Білого дому, переорієнтація на рф доповнилась зміною влади і в Україні, перемога В. Януковича призвела до зниження динаміки українсько-американських відносин та обмеження їх протокольними зустрічами.

Намагання відмовитись від реалізації курсу на євроатлантичну інтеграцію та спроба істотно обмежити права і свободи громадян («закони 16 січня»), а відтак розбудова неорадянського режиму призвела до перемоги Революції Гідності.

Розділ 3. СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ І США В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ.

Загострення внутрішньополітичного протистояння та ескалація насильства, зумовлені неготовністю режиму В. Януковича вдатись до політичного врегулювання та намагання максимально посилити зв'язки із російською федерацією призвели до кривавих подій на Майдані та втечі четвертого Президента України до рф. Одним із перших рішень Верховної Ради після втечі В. Януковича стало відновлення дії Конституції України 2004 р., тобто повернення парламентсько-президентської моделі.

З огляду на існуючу складність ситуації та розвиток політичної кризи в українському політикумі, міжнародне співтовариство здійснило акцептування легітимності уряду Арсена Яценюка. Цей процес відбувся після завершення інституційних процедур, які включали формування нової парламентської коаліції та підготовки до проведення позачергових президентських виборів. Для нової української адміністрації євроатлантичний курс перестав бути виключно зовнішньополітичною доктриною, набувши статусу провідного інструменту для збереження державності та забезпечення суверенітету у площині міжнародних відносин.

У цьому контексті підтримуємо думку С. Прийдуна, який зазначає: «Повалення авторитарного режиму В. Януковича в Україні стало серйозним викликом для Росії, адже це значно ускладнювало реалізацію інтеграційних проектів на пострадянському просторі. Україні, яка за своїм геополітичним потенціалом серед пострадянських держав поступалась лише РФ, належала ключова роль у геополітичних концепіях Москви. Саме неучасть нашої держави в об'єднаннях, непідконтрольних Росії, виступала вагомим чинником забезпечення монопольного лідерства РФ у регіоні. Сам факт альтернативного розвитку України, яка задекларувала курс на європейсько-атлантичну інтеграцію, розпочала реалізацію серйозних реформ і подолання корупційних схем, зводив нанівець усі плани Кремля щодо реінтеграції СРСР в оновленому Митному союзі. Геополітичне дистанціювання Києва від Москви

унеможливило політику РФ на формування поліцентричної моделі міжнародного устрою. Особливе занепокоєння Москви викликав євроінтеграційний курс нової української влади, яка розпочала підготовку до підписання Угоди про асоціацію з ЄС, а відтак і імплементації її основних положень. Перспектива європейсько-атлантичної інтеграції України означала модернізацію української економіки, позбавлення її енергетичної залежності від Газпрому, а, отже, і послаблення політичного тиску. У підсумку це все сприяло виведенню України з геополітичної сфери РФ, а також унеможливило подолання «головної геополітичної катастрофи ХХ ст.» російською владою на чолі з В. Путіним» [53, с. 229].

Таким чином, втеча В. Януковича позбавили Кремль можливості підпорядкувати Україну політично, саме тому було розпочато реалізацію стратегії дезінтеграції української державності, спрямованої на збереження домінації над країною у межах власної геополітичної орбіти.

Ця фаза конфлікту характеризувалася активним застосуванням військової сили проти суверенітету держави. Слід відзначити, що проти України було розгорнуто концепцію гібридної війни, сутність якої полягає у скоординованому використанні диверсифікованого інструментарію та методів ведення бойових дій для досягнення синергетичних стратегічних цілей. У цьому контексті інформаційна компонента відіграла ключову роль.

Слід зазначити, що ескалація російської агресії мала неоднозначний пролог, прояви якого фіксувалися навіть до моменту самоусунення В. Януковича від влади, зокрема, на етапі масових розстрілів на Майдані Незалежності.

З 20 лютого 2014 року було зафіксовано перші факти порушення державного кордону в районі Керченської протоки та блокування військових частин Збройних Сил України в Криму силами Російської Федерації. Ключовий етап агресивних дій розпочався після фіналізації Євромайдану, що виявився у блокаді Військово-морських Сил України (ВМС ЗСУ) та захопленні адміністративної будівлі Верховної Ради Автономної Республіки Крим (АРК).

Паралельно Сергій Аксьонов, як керівник партії «Русское единство», неправомірно оголосив себе головою Ради Міністрів АРК та ініціював звернення до Президента РФ щодо забезпечення стабільності на півострові. Це звернення стало каталізатором для Постанови Ради Федерації РФ від 1 березня 2014 року про схвалення використання Збройних Сил Російської Федерації на території України. Дані дії фіналізувалися збройним захопленням та військовою окупацією Автономної Республіки Крим та міста Севастополя [50].

Кремль активно пропагував ці події, використовуючи пропагандистський наратив, що представляв інтервенцію як «захист російськомовного населення Криму від радикальних націоналістів, які здійснили державний переворот у Києві».

Порушення фундаментальних принципів територіальної цілісності та суверенітету України, що сталося внаслідок агресивних дій Російської Федерації та мілітарної окупації півострова Крим, акцентувало необхідність інтенсифікації української дипломатичної стратегії. Дані кроки РФ призвели не лише до порушення двосторонніх міждержавних угод та Будапештського меморандуму, але й спровокували системну кризу у міжнародних відносинах. Ця криза була викликана, зокрема, дискредитацією принципу недоторканності кордонів, який є наріжним з 1975 р. Спроба анексії Криму стала рубіжним моментом у міжнародній політиці, детермінуючи нову геополітичну реальність та фундаментально підриваючи баланс сил на європейському континенті [53, с. 231].

У контексті протидії військової агресії Російської Федерації інтенсифікація двосторонніх відносин із Сполученими Штатами набула статусу невід'ємного інструменту для забезпечення національної державності та суверенітету на міжнародній арені. З самого початку агресії МЗС здійснило активну апеляцію до світового співтовариства, вимагаючи засудження неправомірних дій Російської Федерації. Субстантивне значення мала делегація Прем'єр-міністра України до США 13 березня 2014 р., в ході якої відбулася зустріч із Президентом Б. Обамою. Останній акцентував, що США кваліфікують

вторгнення РФ до Криму як дискредитацію норм міжнародного права, порушення міжнародних угод (підписантом яких є РФ), а також як недотримання територіальної цілісності та суверенітету України.

Попри відсутність конкретних кроків з боку держав-гарантів безпеки України, Київ зміг максимально мобілізувати міжнародну спільноту для протидії агресії РФ. Однак, Російська Федерація заблокувала ініціативи Ради Безпеки ООН щодо агресії, скориставшись правом вето на будь-яку резолюцію, спрямовану на підтримку територіальної цілісності України. Цей прецедент вкотре продемонстрував недостатню ефективність даного органу у врегулюванні конфліктних ситуацій та актуалізував питання його реформування [53, с. 231].

Результати кримського «референдуму» були відкинута ключовими міжнародними інституціями, включаючи США, ЄС, Раду Безпеки ООН, ОБСЄ та Венеціанську комісію. У відповідь на агресію Росії, міжнародне співтовариство застосувало санкції. Перший пакет, запроваджений ЄС 6 березня 2014 року, включав призупинення візових переговорів та переговорів про партнерство, а також персональні обмеження для високопосадовців. Кульмінацією стало виключення Росії з групи G8 після призупинення підготовки до саміту.

Американська стратегія була сформована на поєднанні спільних із Європейським Союзом санкцій та наданням Києву допомоги у військовій сфері (у лімітованих обсягах). Адміністрація президента Обами керувалася переконанням, що погіршення економічного становища російської федерації під впливом західних санкцій стане вирішальним фактором, який змусить Москву в середньостроковій перспективі припинити фінансування та підтримку сепаратистських угруповань і піти на необхідні поступки для завершення конфлікту. Таким чином, політика США органічно інтегрувалася в загальну стратегію довготривалого стримування рф [48, с. 110].

Важливість українського вектору зовнішньої політики була інституційно засвідчена призначенням віце-президента Дж. Байдена відповідальним

куратором цього напрямку в адміністрації. Протягом 2014–2016 років Дж. Байден здійснив шість офіційних візитів до Києва, що слугувало демонстрацією сталої підтримки з боку Сполучених Штатів. На рівні Державного департаменту функцію безпосереднього курування української політики виконувала помічниця Державного секретаря у справах Європи та Євразії В. Нуланд [48, с. 110].

Варто також акцентувати увагу на амбівалентному характері політики США щодо українських інтересів і позицій у цей період характеризувалася амбівалентністю. З одного боку, відбулася суттєва позитивна динаміка, що виразилася в значному зростанні обсягів американської допомоги та інтенсифікації політичного діалогу порівняно з попереднім етапом двосторонніх відносин (2010–2013 рр.). Як кількісне підтвердження цієї зміни, лише у 2014 році США надали Україні допомогу у розмірі \$320 млн, де \$118 млн становила військова допомога. Цей показник є особливо значущим, оскільки сумарна допомога, надана урядом США протягом усіх чотирьох років президентства В. Януковича, становила лише близько \$470 млн.

За період 2014–2016 років уряд США надав Україні безпосередню двосторонню допомогу в обсязі \$1,4 млрд, з яких близько \$630 млн було спрямовано на військову підтримку. Основними донорами цих коштів виступали ключові американські федеральні відомства та агентства, зокрема Агентство США з міжнародного розвитку, Міністерство оборони, Міністерство енергетики, Державний департамент та Департамент охорони здоров'я. Паралельно з цим, США значно сприяли макроекономічній стабілізації, надавши Україні кредитні гарантії на суму \$3 млрд та підтримавши виділення понад \$12 млрд допомоги від Міжнародного валютного фонду (МВФ). Перша транша кредитної гарантії на \$1 млрд була оперативно надана Києву вже у квітні 2014 року на тлі початку російської агресії. Пріоритетні сфери цієї підтримки включали реформування сектору безпеки та оборони, антикорупційну діяльність, стимулювання економічного розвитку,

трансформацію державних інституцій і компаній, розвиток громадянського суспільства та реалізацію галузевих проєктів [48, с. 112–113].

З іншого боку Вашингтон відмовлявся від застосування жорстких засобів та інтенсивнішої військово-політичної залученості до конфлікту. Адміністрація Барака Обами послідовно підтримувала дипломатичний шлях врегулювання українсько-російського конфлікту на Донбасі. Позиція адміністрації щодо постачання летального озброєння Києву, за винятком невеликих партій легкої стрілецької зброї, залишалася переважно негативною. Незважаючи на неодноразові звернення української влади, починаючи з прохання уряду Арсенія Яценюка у квітні 2014 року, запити на надання летальної зброї отримували дипломатичну відповідь, яка відкладала це питання [49, с. 382].

Американська військова допомога Україні у період 2014–2016 років охоплювала широкий спектр нелетального військово-технічного обладнання та послуг. Цей пакет включав високотехнологічні засоби, такі як контрбатареїні радіолокаційні системи, системи захищеного зв'язку (зокрема, понад 300 радіостанцій серії Falcon-III виробництва Harris), багатоцільові армійські позашляховики, спеціалізоване обладнання для розмінування, а також розвідувальні безпілотні авіаційні комплекси (RQ-11 Raven). Крім того, були надані засоби військової амуніції (тепловізійні прилади, пристрої нічного бачення, спорядження для водолазів) та боєприпаси до окремих видів стрілецької зброї.

Вашингтон не обмежувався лише прямими поставками власної військової техніки та спорядження, але й відігравали ключову роль у сприянні налагодженню військово-технічного співробітництва (ВТС) між Україною та низкою східноєвропейських членів НАТО. Ця підтримка була критично важливою з огляду на історичну залежність вітчизняного оборонно-промислового комплексу (ОПК) від кооперації з російськими підприємствами. Слід зазначити, що український ОПК міг самостійно забезпечувати за замкненим циклом не більше 8–10% продукції, необхідної для оснащення ЗСУ.

Після ескалації конфлікту на Донбасі ВТС із Російською Федерацією було різко згорнуто. Міжнародна кооперація з такими країнами, як Литва, Естонія, Чехія, Словаччина та Болгарія, ініційована та підтримана США, дала змогу Києву забезпечувати отримання критично важливих комплектуючих, матеріалів та технологій, необхідних для ремонту, технічного обслуговування та модернізації військової техніки, що залишилася у спадок від радянського та пострадянського виробництва [45].

Період 2014–2016 років був відзначений винятковою інтенсивністю політичного діалогу між Україною та США на найвищому рівні. З американського боку Київ неодноразово відвідували ключові посадовці: Віцепрезидент Дж. Байден (шість разів), Державний секретар Дж. Керрі (двічі), а також міністри фінансів (Дж. Лью) та торгівлі (П. Прітцкер), і численні делегації Конгресу. Українська сторона відповідала не менш активними візитами, включаючи поїздку Президента П. Порошенка (2014), дворазові візити Прем'єр-міністра А. Яценюка (2014, 2015) та візит Прем'єр-міністра В. Гройсмана (2016). Кризовий 2014 рік був особливо динамічним, оскільки США першими визнали нову українську владу: новообраний Президент Порошенко тричі зустрічався з Президентом Б. Обамою. Ключовою подією став офіційний візит Порошенка 17–19 вересня 2014 року до США, під час якого він провів зустрічі з усім вищим керівництвом і виступив на спільному засіданні обох палат Конгресу. Значне політичне зближення, підтверджене двома зустрічами Порошенка й Обама (зокрема, у 2016 році в рамках саміту з ядерної безпеки), призвело до того, що у 2015 році активно обговорювалася можливість надання Україні статусу «основного союзника США поза НАТО». Підтримка України в Конгресі була стабільною та двопартійною, що знайшло інституційне втілення у створенні Сенатського Українського кокусу (лютий 2015 р., ініційований сенаторами Д. Дурбіном і Р. Портманом), який став головним лобістом посилення військової допомоги Києву [45].

Після відставки уряду Прем'єр-міністра Арсенія Яценюка у квітні 2016 року в українсько-американських відносинах відбулося помітне зниження

динаміки. Ця зміна була зумовлена двома ключовими факторами: по-перше, внутрішньополітична увага адміністрації Барака Обама суттєво перемістилася на національний порядок денний у зв'язку з початком президентської виборчої кампанії в США. По-друге, в Україні спостерігалось загальмування процесу реформ та зростаюче небажання політичного керівництва ефективно протидіяти корупції, що негативно вплинуло на рівень залученості та довіри з боку американських партнерів.

Незважаючи на високу інтенсивність політичного діалогу, якщо виключити з порядку денного питання безпеки, двостороннім відносинам бракувало практичного наповнення, а саме – конкретних спільних проєктів та стійких взаємних економічних інтересів. Україна не змогла запропонувати американським партнерам великих або перспективних напрямків співпраці, які б стратегічно поглибили зацікавленість США та зміцнили двосторонні зв'язки. З огляду на це, характер американсько-українських відносин у цей період набув рис патронажу: Київ, як клієнтела, шукав захисту та підтримки від російської агресії, тоді як Сполучені Штати розглядали підтримку прозахідного режиму в Україні як інструмент для зміцнення власних геополітичних позицій у Східній Європі та на пострадянському просторі.

Незважаючи на високу інтенсивність політичного діалогу, риторика сторін щодо характеру двосторонніх відносин мала значні розбіжності. Українське політичне керівництво постійно акцентувало увагу на значущості американської допомоги та наполягало на статусі стратегічного партнерства. Проте адміністрація Обама послідовно утримувалася від прийняття будь-яких союзницьких зобов'язань та згадок про цей статус, натомість в офіційних заявах Білого дому та Державного департаменту Україна найчастіше визначалася як «партнер». Ця позиція була підтверджена відмовою США від відновлення роботи двосторонньої Комісії стратегічного партнерства (замороженої у 2011 р. через внутрішньополітичну ситуацію), навіть після ініціативи Президента П. Порошенка у 2016 році відновити її на рівні голів МЗС. Крім того, у публічному дискурсі щодо контрольованих Росією територій

дипломати США демонстрували риторичну стриманість, використовуючи нейтральне формулювання «непідконтрольні українському уряду райони» замість прямих звинувачень [48, с. 113].

Адміністрація Б. Обама, керуючись не лише геополітичними інтересами, а й стратегічним прагненням створити в Україні «історію успіху» на пострадянському просторі, активно підтримувала новий український уряд у проведенні масштабних системних реформ. З огляду на кризовий стан державних інституцій, програма реформ, ініційована Президентом П. Порошенком, охопила широкий спектр суспільних сфер, включаючи децентралізацію (відносини центральної та місцевої влади), охорону здоров'я, енергетику, реформу державного сектору та модернізацію судової та правоохоронної систем. З середини 2015 року, після досягнення відносної макроекономічної стабілізації, США та МФВ запровадили жорстку умовленість, чітко прив'язавши надання подальшої фінансової допомоги до демонстрації відчутного прогресу в імплементації цих реформ, таким чином використовуючи фінансові важелі для стимулювання української влади до необхідних трансформацій [36].

Пріоритетним напрямком українсько-американської співпраці стала підтримка Вашингтоном створення антикорупційної інфраструктури в системі органів державної влади України. Зокрема, у період 2014–2015 рр. США, залучаючи різні урядові агентства, надавали фінансову та технічну підтримку для інституційного будівництва національної антикорупційної системи України. Ця підтримка включала сприяння створенню Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та Національного агентства з питань запобігання корупції. Експерти з Посольства США забезпечували консультативну підтримку українським парламентарям та уряду під час розробки нормативно-правової бази та брали участь у процедурі відбору перших керівників цих органів. Під тиском США у профільне законодавство були інтегровані жорсткі правові гарантії для забезпечення інституційної незалежності НАБУ. Після його запуску, США надавали технічну

допомогу для навчання детективів та облаштування робочих місць, а першими міжнародними партнерами, з якими НАБУ уклало меморандуми про співпрацю та спільні розслідування (2016 р.), стали Федеральне бюро розслідувань та Міністерство юстиції США. Крім того, за наполяганням США, МВФ та ЄС у 2016 році були запроваджені електронне декларування статків чиновників та політиків, а також електронна система публічних закупівель, що мало підвищити прозорість діяльності державної влади та управління державними фінансами, сприяючи зниженню рівня корупції [48, с. 115].

Не менш актуальним і результативним напрямком українсько-американських відносин стала підтримка громадянського суспільства та розвиток недержавних інститутів демократії. За логікою Білого дому саме зміцнення неурядового сектору мало стати ключовим інструментарієм невідворотності демократизації та лібералізації системи державного управління та неможливості повернення до авторитаризму неорадянського формату. Підтримка інститутів громадянського суспільства є традиційною та доктринальною складовою зовнішньої політики США, особливо вираженою за часів адміністрацій президентів-демократів і безпосередньо пов'язаною з доктриною поширення демократії. Окрім своєї основної функції – зміцнення демократичних інститутів – ця діяльність сприяє формуванню мереж міжособистісних контактів та пулу прозахідно орієнтованих активістів і політичних лідерів. Ці особи та групи функціонують як неформальні «агенти впливу», здатні формувати національний політичний порядок денний у відповідній країні. Більше того, представники громадянського суспільства слугують для американської сторони альтернативним і незалежним джерелом інформації щодо реального стану справ в Україні та ефективності дій уряду, доповнюючи офіційні канали [36].

Однак варто зазначити, що основними реципієнтами американської допомоги Україні стали державні інституції. На громадський сектор припало лише 10–12 % її загального розміру. Разом із тим, порівнюючи з періодом президенства Януковича, фінансування Сполученими Штатами програм з під-

тримки демократії, громадянського суспільства та урядування в Україні зросло втричі. Так у 2014 р. з цією метою було витрачено майже \$21 млн, у 2015 р. – \$32 млн, у 2016 р. – \$41,6 млн. За рахунок цих коштів фінансувались гранти для громадських організацій і ЗМІ, освітні програми, тренінги, стипендії для молодіжних лідерів і активістів. Основними напрямками підтримки стали боротьба з корупцією, публічні закупівлі, децентралізація, політична освіта, прозоре урядування, діяльність незалежних ЗМІ, реформа охорони здоров'я.

Узагальнюючи українсько-американський діалог в контексті протидії російській збройній агресії за адміністрації Б. Обами, варто акцентувати увагу на стриманій позиції Вашингтона, який вибудовував свою санкційну політику, яка в певній мірі була продовженням політики «перезавантаження», тобто основна її мета – це не приведення до економічного колапсу всередині РФ, а спосіб змусити Кремль перейти до політико-дипломатичного формату врегулювання. Ще одним важливим свідченням на користь цієї тези, є те, що Б. Обама як президент США ніколи не відвідував Україну і утримувався від постачання летального озброєння. Не менш важливо у цьому контексті є й максимальне дистанціювання США від переговорів, нормандського формату чи мінського процесу.

Перемога Д. Трампа на виборах 2016 р. не могла не відобразитись на особливостях двосторонніх міждержавних відносинах між Україною і США. Сам прихід Д. Трампа у Білий дім став справжнім викликом для усієї демократичної спільноти та традиційної політики, як несистемний політик з бізнесу 45 президент США відзначився доволі скандальними заявами щодо бачення зовнішньої політики США, від критики НАТО до бажання нормалізації відносин із Кремлем. Очевидно, що такі заяви викликали стурбованість усієї євроатлантичної спільноти і не могли хвилювати Київ, який істотно залежав від фінансової та геополітичної підтримки Вашингтона. Ще однією важливою причиною для стурбованості у Києві, було те, що українські високопосадовці особи відверто підтримували Х. Клінтон, що командою 45-го президента США було сприйнято як серйозний виклик.

Щодо бачення російської агресії проти України, Д. Трамп відкрито заявляв, що питання її врегулювання не є пріоритетом зовнішньої політики США, і це проблема виключно Європи. Політика адміністрації Дональда Трампа щодо України характеризувалася подвійною позицією, незважаючи на особисту прихильність Трампа до російського лідера. Публічно 45-й президент США підтверджував повагу до територіальної цілісності та суверенітету України у межах міжнародно визнаних кордонів. Крім того, Вашингтон висловлював зацікавленість у припиненні бойових дій, розглядаючи деескалацію як необхідну умову для подальшої реалізації Мінських угод. Таким чином, незважаючи на риторичні особливості, адміністрація продовжувала співпрацю з Україною та надалі декларувала підтримку мирному врегулюванню конфлікту на Донбасі [46, с. 86].

Саме тому Київ зосередився на максимальному лобюванні своїх інтересів в республіканській партії, намагаючись забезпечити встановлення двосторонніх міжособистісних контактів між двома президентами, акцент робився на дипломатичному досвіді П. Порошенка.

Перша двостороння зустріч Президента України Петра Порошенка з Президентом США Дональдом Трампом, що відбулася 20 червня 2017 року, стала важливою подією, під час якої Україна отримала чітку та вагому підтримку Сполучених Штатів щодо суверенітету, територіальної цілісності та незалежності. Обговорення між главами держав охопило широкий спектр двосторонніх та регіональних питань. Ключовими темами стали продовження реалізації реформ в Україні, з особливим акцентом на трансформації енергетичного сектору, а також поглиблення військово-технічного співробітництва та розширення економічних відносин між країнами.

Під час двосторонніх переговорів окрему увагу було приділено питанню врегулювання конфлікту на Донбасі. Адміністрація Президента США Дональда Трампа задекларувала готовність активно сприяти гуманітарному аспекту конфлікту, а саме – процесу звільнення утримуваних осіб (українських громадян), які перебували як у полоні на непідконтрольних територіях

Донбасу, так і у в'язницях Російської Федерації. Ця позиція підкреслила зосередженість Вашингтону на практичній підтримці в розв'язанні найбільш чутливих гуманітарних проблем, пов'язаних з агресією [36].

За підсумками встановлення особистих контактів та потужної діяльності української дипломатії та публічним звинуваченням Д. Трампа у зв'язка із рф, з другої половини 2017 р. простежується зміна підходу 45-го президента США до російсько-української війни. Не менш важливим чинником цієї зміни стала двопартійні підтримка України Конгресом США.

Призначення Спеціального представника США з питань України Курта Волкера у 2017 р. стало індикатором зміни політики Вашингтону, що засвідчило намір Сполучених Штатів відігравати більш активну роль у врегулюванні російської агресії порівняно з адміністрацією Обама. Основною місією Волкера було ведення переговорів між Києвом і Москвою, під час яких він послідовно наголошував на критичній необхідності дотримання Мінських домовленостей та розгортання миротворчої місії ООН на Донбасі. Незважаючи на те, що його конкретні ініціативи не були втілені, активна дипломатична діяльність Волкера мала значний ефект, оскільки вона підтримувала українське питання серед пріоритетних пунктів як на внутрішньому порядку денному США, так і на міжнародній арені. Він, зокрема, акцентував увагу на тому, що на Донбасі триває повноцінна війна, а не заморожений конфлікт [36].

Політична позиція Спеціального представника Курта Волкера характеризувалася незаперечною підтримкою України. Дипломат активно лобіював надання Україні летального озброєння та військово-технічної допомоги, а також посилення санкційного тиску на Російську Федерацію. Обґрунтовано припустити, що саме завдяки його впливу офіційна позиція адміністрації Трампа щодо питання російської агресії залишалася стабільною та незмінною. Отже, його подальша відставка з посади спеціального представника з питань України у 2019 році логічно ознаменувала ймовірні зміни у форматі та рівні участі американської сторони в дипломатичному врегулюванні російсько-українського конфлікту [46, с. 67].

Рішення США про надання Україні летального озброєння, зокрема протитанкових ракетних комплексів «Javelin», стало одним із найбільш символічних актів підтримки, перша партія яких була доставлена у травні 2018 року. Хоча ці протитанкові системи не спричинили фундаментальних змін у ході бойових дій, їхнє надання слугувало яскравою демонстрацією солідарності США з Україною. Основна стратегічна мета поставки «Javelin» полягала у створенні стримувального ефекту (deterrence) для потенційного агресора. Подальше поглиблення співпраці було підтверджене другою поставкою у червні 2020 року, яка мала забезпечити цими комплексами всі бригади Збройних Сил України в районі проведення Операції об'єднаних сил (ООС). З точки зору двосторонніх відносин, ця військово-технічна співпраця є взаємовигідною: Україна зміцнює свою обороноздатність, а Київ здійснює закупівлю цього озброєння, що, відповідно, забезпечує прибуток для американського оборонно-промислового комплексу [36]

На відміну від зовнішньополітичної риторики деяких європейських держав, які переважно акцентували увагу на дестабілізації безпекової ситуації на Донбасі, Сполучені Штати Америки стратегічно підтримують на порядку денному питання незаконної окупації Кримського півострова. Ця позиція була інституційно оформлена 25 липня 2018 р. з публікацією Кримської декларації Державного департаменту США. Документ заклав довгострокову перспективу невизнання спроби анексії Криму, офіційно проголосивши: «Разом із союзниками, партнерами та міжнародною спільнотою Сполучені Штати відкидають спробу Росії анексувати Крим і зобов'язуються зберігати цю політику до відновлення територіальної цілісності України». Таким чином, США вийшли за рамки лише ситуаційного врегулювання конфлікту, підтвердивши свою прихильність до принципу невизнання територіальних змін, досягнутих силою [36].

Кримська декларація містить пряме посилення на Декларацію Веллеса 1940 р., що забезпечує їй потужну юридичну та історичну тяглість. Декларація Веллеса є прецедентом американської зовнішньої політики, оскільки вона

засудила та заклала непорушність принципу невизнання незаконної радянської окупації трьох Балтійських держав аж до повного відновлення їхньої державної незалежності. Таким чином, ухвалення Кримської декларації означає, що Сполучені Штати не лише рішуче засудили агресію проти України, але й прийняли на себе довгострокове міжнародно-правове зобов'язання щодо послідовного дотримання політики невизнання російської окупації Криму, застосовуючи до українського питання історично апробований дипломатичний інструмент.

Для Д. Трампа, який прийшов у велику політику з бізнесу важливим пріоритетом зовнішньополітичного курсу США стала енергетика. Адміністрація Дональда Трампа розглядала енергетичну безпеку як критично важливий елемент стабільності Європи, зосереджуючи двосторонню співпрацю на двох стратегічних напрямках: протидії російському проєкту «Північний потік-2» та побудові регіональної енергетичної безпеки. Зацікавленість США у протидії ПП-2 була зумовлена геополітичними (запобігання зростанню політичного впливу Москви в Європі) та економічними (просування власного експорту скрапленого природного газу – СПГ) інтересами. Для України протидія ПП-2 була критично важливою для збереження газотранспортної системи, транзитних надходжень та зниження вразливості перед потенційною агресією. Незважаючи на початкові вагання, США запровадили санкції у грудні 2019 р., що суттєво загальмувало завершення газогону і стало вагомим аргументом для Києва укласти з РФ вигідніший п'ятирічний договір про транзит газу. Крім того, США виступили об'єднувальним чинником для регіональної кооперації, підписавши у серпні 2019 року тристоронній меморандум з Україною та Польщею щодо поставок американського СПГ через Польщу. При цьому Вашингтон пріоритезував розширення використання українських газосховищ для керування поставками та стабілізації газових ринків у Європі, підтверджуючи стратегічний інтерес у використанні України як регіонального енергетичного хабу [45, с. 86].

Електоральний цикл в Україні 2019 р. та зміна влади не могла не вплинути на динаміку двосторонніх міждержавних відносин, адже США також готувались до президентських виборів.

Нове українське керівництво прагнуло інкорпорувати Сполучені Штати у процес врегулювання конфлікту на Донбасі, тоді як Президент США Дональд Трамп виявив гострий інтерес до України як джерела політичного компромату проти свого основного опонента на прийдешніх виборах, демократа Джо Байдена. Оприлюднені восени 2019 року стенограми розмов між двома президентами підтвердили, що ініціювання розслідування проти Гантера Байдена (сина конкурента) було пріоритетним питанням для 45-го Президента США у контексті України. Більше того, Трамп намагався використати американську військову допомогу як важіль тиску на офіційний Київ, що проявилось у заморожуванні майже \$400 млн військової допомоги, яке було здійснене у липні 2019 року [36].

Інтерпретація змісту телефонного діалогу між президентами Трампом і Зеленським викликала значний розкол у політичних колах: частина аналітиків розглядала його як звичайний дипломатичний обмін, тоді як інша – як зловживання президентською владою з метою особистої політичної вигоди. Наприклад, підполковник Олександр Віндман кваліфікував це як чітку вимогу. Критики стверджували, що прохання Трампа, особливо згадка родини Байденів, було очевидною спробою використати іноземну допомогу як важіль для отримання переваги на виборах, що фактично являло собою запрошення іноземної держави до втручання у виборчий процес США. Водночас, захисники Президента Трампа наполягали на тому, що його дії відповідали його конституційній прерогативі боротьби з корупцією у такій країні, як Україна, що є історично обтяженою цією проблемою.

Безпосереднім політичним наслідком телефонного діалогу між президентами Трампом і Зеленським стало ініціювання Палатою представників США розслідування щодо імпічменту. Цей процес спричинив глибоку поляризацію американського політичного ландшафту, а ключові дебати

зосередилися навколо недоторканності виборчого процесу, конституційних обмежень президентської влади та функції Конгресу у здійсненні контролю над виконавчою гілкою влади. Розслідування також набуло ширших наслідків у контексті президентських виборів 2020 року, оскільки воно безпосередньо стосувалося Джо Байдена, який на той час був провідним кандидатом і потенційним номінантом від Демократичної партії [46].

Ключовою проблемою у формуванні двосторонніх відносин за президентства Дональда Трампа стало його глибоко вкорінене упереджене ставлення до України. Як свідчив Спеціальний представник Курт Волкер, Трамп категорично уникав зустрічі з новообраним Президентом Володимиром Зеленським, мотивуючи це негативним сприйняттям України, що ґрунтувалося на її корупційному минулому. Незважаючи на запевнення дипломатичного корпусу в реформаторській спрямованості нового лідера, персональна негативна позиція Президента США залишалася стійкою. Ця обставина опосередковано підтверджує, що протягом усього терміну повноважень Трампа вирішальну роль у формуванні та реалізації української політики США відігравали інституційні механізми, зокрема, Конгрес США, який слугував чинником стабілізації та компенсації особистих уподобань виконавчої влади [26, с. 65].

Перемога Дж. Байдена на президентських виборах 2020 р. також принесла певну невизначеність в українсько-американські двосторонні міждержавні відносини. З одного боку, Дж. Байден мав статус великого друга України і тривалий час курував український вектор у статусі віце-президента, з іншого – готовність Президента України у розмові з Д. Трампом розглянути можливість відкриття кримінального провадження проти Х. Байдена не могли не призвести до кризи довіри. Тривалий період після інавгурації Дж. Байдена українським дипломатам та лобістам не вдавалось організувати телефонну розмову між президентами США та України [59, с. 76–77].

У березні 2021 року нова адміністрація США представила ключовий стратегічний зовнішньополітичний документ – «Проміжні принципи

національної безпеки». У ньому головними загрозами американському глобальному лідерству було визначено Китай та Росію, а пріоритетними завданнями проголошено зміцнення позицій та альянсів у Індійсько-Тихоокеанському регіоні та відновлення трансатлантичних відносин із Європою. Аналіз тексту документа засвідчив диспропорцію у згадуванні ключових конкурентів: Китай був згаданий п'ятнадцять разів, тоді як Росія – лише п'ять, а Україна взагалі не фігурувала в двадцяти сторінках тексту, що вказувало на зміну геополітичних акцентів Вашингтону [46].

Враховуючи значний досвід на посаді віцепрезидента, Джо Байден мав глибоке розуміння політичних процесів та ключових акторів в Україні. Однак постать новообраного Президента В. Зеленського, як політичного неофіта, викликала у нього нерозуміння та низький рівень довіри. Від початку в новій адміністрації США існував значний скепсис щодо команди молодого українського президента. Це прохолодне ставлення було спричинене низкою факторів, зокрема: відсутністю політичного досвіду та чітко артикульованою програмою реформ; тісними зв'язками з олігархом І. Коломойським; хаотичною кадровою політикою; присутністю в оточенні Президента осіб із проросійськими поглядами; та загальною корупцією у владі. Українська владна верхівка сприймалася у Вашингтоні як некомпетентні популісти, які керуються виключно електоральними інтересами, що і зумовило виникнення кризи довіри до українського керівництва з боку Вашингтону у перші місяці каденції Дж. Байдена [59].

Адміністрація Дж. Байдена продовжила традиційну практику формування політики щодо України крізь призму стратегії на російському напрямку. Не маючи ілюзій щодо можливості повної нормалізації відносин із Москвою, Вашингтон прагнув досягти їхньої передбачуваності та стабільності, демонструючи готовність до прагматичної взаємодії у сферах спільних інтересів. Це знайшло відображення у продовженні дії Договору СНО-3 (про скорочення стратегічних наступальних озброєнь), відмові від блокування будівництва газопроводу «Північний потік – 2» та готовності до обговорення

гострих двосторонніх питань. Кінцевою метою такої стабілізації відносин із Росією було вивільнення ресурсів для концентрації Сполучених Штатів на суперництві з Китаєм у стратегічно пріоритетному Індо-Тихоокеанському регіоні.

Новообраний Президент США Джозеф Байден вперше задекларував офіційну позицію щодо рішучої підтримки суверенітету України вже на шостий день після своєї інавгурації у телефонній розмові з президентом Росії В. Путіним. Подальша артикуляція цієї стратегії відбулася у лютому 2021 р. на Мюнхенській конференції з безпеки, де американський лідер наголосив, що Кремль використовує корупцію як інструмент для атаки на західні демократії та підриву їхніх інститутів. Байден підкреслив, що стратегічною метою Путіна є послаблення Європейського Союзу та НАТО, оскільки це полегшує залякування окремих держав, аніж ведення переговорів із сильною трансатлантичною спільнотою. З огляду на це, він дійшов висновку, що підтримка України набуває життєво важливого значення для забезпечення безпеки та стійкості як Європи, так і Сполучених Штатів [59].

Щодо російсько-української війни, адміністрація Дж. Байдена, як і її попередники, розглядала цей конфлікт на Донбасі як де-факто заморожений і такий, що не має реальних перспектив врегулювання у середньостроковому періоді. З огляду на таку оцінку, США утрималися від безпосереднього залучення до переговорного процесу в рамках Нормандського формату, а також не відновлювали практику призначення спеціального представника з питань України.

У питанні потенційного членства України в НАТО нова адміністрація США зайняла амбівалентну позицію, утримуючись від надання чітких обіцянок. Публічно Сполучені Штати підтримали євроатлантичні прагнення Києва, високо оцінили реформи у сфері безпеки та оборони і підтвердили збереження політики «відкритих дверей» Альянсу для України та Грузії. Проте, американські представники систематично уникали будь-якої конкретики щодо

можливого надання Україні Плану дій щодо членства (ПДЧ) або окреслення будь-яких часових рамок її потенційного вступу [46, с.41].

Враховуючи високий рівень недовіри до українського політичного керівництва, нова адміністрація США схилилася до жорсткого підходу у вибудовуванні відносин із Києвом. Цей підхід передбачав сувору обумовленість (conditionality): політичний діалог та обсяги економічної допомоги безпосередньо прив'язувалися до демонстрації відчутного прогресу у реформах, особливо у сфері боротьби з корупцією та судовій реформі. Крім того, застосовувалася тактика «батога та пряника», згідно з якою США здійснювали наступальні кроки, що мали стимулювати Київ до прийняття конкретних рішень, а потім брали паузу у політичних контактах, очікуючи на реакцію української влади. Такі тривалі паузи у двосторонніх контактах не лише посилювали атмосферу недовіри, але й генерували внутрішньополітичний тиск на Президента В. Зеленського, оскільки його політичні опоненти використовували це для критики діючої влади.

Робочий візит Володимира Зеленського до США (31 серпня – 2 вересня 2021 р.) відбувся на тлі несприятливого міжнародного фону (поспішне виведення військ з Афганістану) та неповного виконання Україною реформаторських зобов'язань (було виконано лише судову реформу). Напередодні візиту Білий дім оголосив про виділення Україні додаткової безпекової допомоги у розмірі \$60 млн. У Вашингтоні український лідер провів зустрічі з Президентом Дж. Байденом, міністрами оборони та енергетики, а також представниками Конгресу та бізнесу. Кульмінацією візиту стало підписання Спільної заяви президентів щодо стратегічного партнерства, яка позиціонувала українсько-американські відносини як «наріжний камінь безпеки та демократії» у Східній Європі та підкреслювала глобальне значення успіху України у протистоянні автократії. США підтвердили підтримку суверенітету, територіальної цілісності, євроатлантичних прагнень Києва та політики невизнання анексії Криму, вітаючи створення «Кримської платформи». Сторони також підписали низку важливих галузевих документів: угоди про

оборонне партнерство, комерційне співробітництво, створення захищеної лінії зв'язку, а також меморандум між «Енергоатомом» і «Westinghouse» про добудову Хмельницької АЕС. Щодо «Північного потоку – 2», американська сторона зобов'язалася продовжувати моніторинг проекту, щоб запобігти його використанню Росією як геополітичної зброї [59].

10 листопада 2021 року у Вашингтоні, після трирічної паузи, відбулося засідання Комісії стратегічного партнерства Україна–США. Ключовим результатом цієї зустрічі стало підписання Міністром закордонних справ України Дмитром Кулебою та Державним секретарем США Ентоні Блінкеном оновленої Хартії стратегічного партнерства. Цей документ визначає рамкові засади двосторонньої співпраці на наступний десятирічний період [46].

Ключовим аспектом двосторонніх міждержавних відносин України та США у 2021 р. стало обговорення загострення безпекової ситуації на українсько-російському кордоні, концентрація військ РФ, загроза початку нового етапу війни вимагали від українсько-американських відносин нових форм співпраці.

Висунення ультиматуму В. Путіна у грудні 2021 р. щодо «гарантій безпеки для РФ» стала істотним викликом не лише для України і США, але загалом євроатлантичної спільноти, оскільки ключові вимоги стосувались саме вимоги нерозширення НАТО на теренах пострадянського простору, а також виведення військових сил з територій держав Альянсу, які стали його членами після 1997 р. Очевидно, що така вимога охоплювала не лише сферу українсько-американських відносин, але й питання зовнішньої політики США загалом та статусу НАТО як військово-політичного блоку. Очевидно, що такі вимоги не могли бути задоволені, саме тому Вашингтон та його союзники зосередились на обміні даними розвідки з Україною про можливість масштабного розширення агресії РФ проти нашої держави та зміцнення її обороноздатності

Відмова США від виконання вимог ультиматуму призвела до того, що В. Путін підписав укази про визнання т. зв. «ДНР» і «ЛНР» та санкціонував можливість використання російських збройних сил для їх «захисту». Цей крок

остаточно зруйнував Мінський процес і створив «формальний привід» для повномасштабного вторгнення в Україну.

Початок вторгнення 24 лютого 2022 р. ознаменував нову, безпрецедентну еру у відносинах України та США, а також у світовій історії. Масштабне застосування військової сили проти цивільних об'єктів та критичної інфраструктури є військовими злочинами та злочинами проти людяності. У цих умовах двосторонні відносини України та США стали ключовим механізмом протидії російській агресії та фундаментом національної безпеки. США взяли на себе провідну роль, ставши головним донором військової, фінансової та політичної допомоги Україні та консолідатором євроатлантичної спільноти.

Таким чином, період 2014–2022 рр. став одним із найдинамічніших в історії двосторонніх міждержавних відносин між Україною і США, адже російська збройна агресія проти нашої держави перетворила ці відносини у стратегічні для Києва, а Вашингтон став ключовим донором геополітичної, військової та фінансової підтримки України. Однак динаміка співпраці з кожною адміністрацією у цей період відзначалась тенденціями, які зумовлювались курсами чинних президентів.

Адміністрація Б. Обама зайняла досить стриману позицію щодо російської агресії, невизнання анексії Криму та засудження військової агресії на Донбасі не супроводжувалось наданням військової допомоги, така політика зумовлювалась прагненням демократів зберегти відносини з Москвою та була своєрідним продовженням політики «перезавантаження».

Український вектор не був пріоритетом для першої адміністрації Д. Трампа, однак зусиллями української дипломатії Києву вдалось отримати постачання летального озброєння та включення Вашингтона у мінський процес, однак зміна влади в Україні у 2019 р. та початок процедури імпічменту Д. Трампа за тиск на Україну з метою відкриття кримінального провадження проти Х. Байдена втягнуло Україну у внутрішньополітичні процеси США. Наслідком цього стало доволі складне налагодження відносин між адміністрацією Дж. Байдена та Україною, однак активізація рф та загроза

повномасштабного вторгнення дозволили стабілізувати відносини та перетворити їх на ключовий чинник обороноздатності нашої держав.

ВИСНОВКИ

Період 2004–2022 рр. характеризується кардинальною трансформацією двосторонніх міждержавних відносин України і США, що обумовлюється зміною моделі пост біполярної системи міжнародних відносин, а саме перехід від монополярності до поліцентризму. Найбільше розширення ЄС у 2004 р. перетворило нашу державу на безпосереднього сусіда Унії, що не могло не впливати на зовнішньополітичний курс України. Електоральний цикл 2004 р. проектувався Л. Кучмою як варіант передачі влади спадкоємцю, однак масові громадянські протести проти фальсифікацій і махінацій на виборах призвели до перемоги опозиційного прозахідного кандидата В. Ющенка. США детально стежили за усіма подіями в Україні та схвально підтримували громадянські протести.

Прихід до влади В. Ющенка вивів українсько-американські відносини на якісно новий етап, а динаміка взаємних візитів вищих посадових осіб була найбільшою за усю історію, однак пріоритетним напрямком двосторонніх відносин було намагання залучитись підтримкою Вашингтона щодо євроатлантичних прагнень України. Саме питання можливості інтеграції України до євроатлантичних структур засвідчило відсутність консенсусу всередині євроатлантичної спільноти, адміністрація Дж. Буша виступала за надання Україні ПДЧ, натомість ФРН і Франція на Бухарестському саміті НАТО 2008 р. продемонстрували свою залежність від геополітичного впливу РФ та не підтримали таку пропозицію Вашингтона. Не менш важливим чинником, який ускладнював конвертацію геополітичних наслідків Помаранчевої революції у конкретні здобутки стала перманентне внутрішньополітичне протистояння та розпад команди помаранчевих.

Початок світової економічної кризи та прихід до влади Б. Обама призвели до зниження активності українсько-американських контактів, оскільки адміністрація 44-го президента США зосередилась на «перезавантаженні» відносини із РФ, неpubлічною складовою цієї політики стала відмова від активної підтримки євроатлантичних прагнень нашої держави взамін на

сприяння Москви у вирішенні питань Іраку та Афганістану. Натомість прихід до влади В. Януковича, який повернув «позаблоковість» у геополітичний статус України та зосередився на поверненні нашої держави у геополітичну орбіту Кремля, перетворив американський вектор політики Києва у бутафорію, яка зводилась до мінімальних іміджевих формальностей. Очевидно, що США засуджували утиски опозиції та ув'язнення лідерів української опозиції, але в цілому цими питаннями більше переймався ЄС.

Відмова В. Януковича від підписання Угоди про асоціацію та спроба силового розгону Євромайдану, а відтак і форсоване зближення із рф призвели до Революції Гідності, яку Кремль сприйняв як геополітичний виклик, у відповідь на який було розпочато збройну агресію проти України.

Втеча В. Януковича у рф, окупація Криму та частини Донбасу сприяли активізації українсько-американських відносин, хоча США утримались від надання активної військової допомоги, зосередившись на санкційній політиці, основою метою, якої було не покарання агресора, а стимулювання його мирного врегулювання конфлікту. Прихід до влади П. Порошенка істотно активізував зовнішньополітичний курс України, а курс на євроатлантичну інтеграцію став ключовим пріоритетом, динаміка відносин із США була досить позитивною, але демократи так і не наважились забезпечити систематичне надання летального озброєння для України.

Перемога Д. Трампа стала викликом не лише для євроатлантичної спільноти, але й для двосторонніх міждержавних відносин України і США, оскільки Київ занадто відверто підтримував Х. Клінтон, однак завдяки зусиллям української дипломатії вдалось повернути Україну у пріоритет зовнішньої політики Д. Трампа. Саме за його першої адміністрації наша держав почала отримувати протитанкові комплекси та інше летальне озброєння, а відтак Вашингтоном було запроваджено санкції щодо Північного потоку-2.

Не меншим випробуванням для українсько-американських відносин став «Українагейт» 2019 р., а відтак і спроба імпічменту Д. Трампа за тиск на Україну, що не могло не ускладнювати співпраці між Україною і США, які

через пандемію COVID-19 майже не контактували на рівні вищого політичного керівництва.

Прихід до влади Дж. Байдена приніс в українсько-американські відносини амбівалентність, з одного боку 46-й президент США дуже добре знав українську політику, оскільки курував український вектор у статусі віце-президента, а з іншого – фігурування його сина у розмові Д. Трампа та В. Зеленського, яка і стала причиною до запуску імпічменту, значно ускладнювала налагодженні двосторонніх особистих контактів. Однак, активізація рф та підготовка до повномасштабного вторгнення призвели до відновлення українсько-американських відносин.

Повномасштабне вторгнення рф в Україну трансформувало двосторонні міждержавні відносини Україна-США у ключовий інструментарій забезпечення обороноздатності нашої держави та відновлення безпеки в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Alexiyevets L., Alexiyevets M. Ukraine – the NATO: mutual relation and partnerships main stages. *Східноєвропейський історичний вісник*. 2020. Вип. 14. С. 175–189.
2. Bucharest Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008. URL: https://www.nato.int/cps/us/natohq/official_texts_8443.htm
3. Chicago Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012.
URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_87593.htm?selectedLocale=en
4. The Warsaw declaration on Transatlantic Security Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8–9 July 2016.
URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_133168.htm?selectedLocale=en
5. Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales
URL: https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm
6. Алексієвець Л., Алексієвець М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991–2019 рр.: історичний аспект. *Український історичний журнал*. 2020. №1. С. 126–142.
7. Алексієвець Л., Прийдун С. Теоретико-методологічні основи дослідження трансформації зовнішньої політики України до європейсько-атлантичного процесу (1991–2015). *Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. 2018. Вип. 21: 25-й річниці історичного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка присвячено. С. 207–215.
8. Алексієвець М., Секо Я. Зовнішня політика України: від багатовекторності до безальтернативності. *Україна–Європа–Світ*.

Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2016. Вип. 17: 25-ій річниці Незалежності України присвячено. С. 34–49.

9. Березовець Т. Анексія: Острів Крим. Хроніки «гібридної війни». К.: Брайт Стар паблішинг, 2015. 392 с.

10. Бжезінський З. Велика шахівниця. Львів – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. 236 с.

11. Бжезінський З. Вибір світове панування чи світове лідерство. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 203 с.

12. Бжезінський З. Стратегічне бачення: Америка і криза глобальної влади. Львів: Літопис, 2012. 168 с.

13. Бжезінський З. Україна в геостратегічному контексті К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2006. 101 с.

14. Буш Джордж В.. Ключові рішення. К.: Брайт Стар Паблішинг, 2012. 512 с.

15. Василенко В. Війна 2014 року: спроба системного аналізу. *Український тиждень*. 2014. 42. С. 27–42.

16. Васильченко О. Зовнішньополітичний дискурс адміністрації Барака Обама в контексті сучасного сприйняття американським суспільством політичних подій в Україні. *Американська історія та політика*. 2016. № 1. С. 11–18.

17. Віднянський С. В. Незалежна Україна: двадцять років між Європою та Євразією. *Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. 2011. Вип. 6–7. С. 24–38.

18. Віднянський С. В., Мартинов А. Ю. Зовнішня політика як предмет історичного аналізу: концептуальні підходи та перспективи реалізації. *Український історичний журнал*. 2001. №4. С. 41–57.

19. Гвоздков С. Ю. Еволюція позиції США щодо інтеграційних проєктів Росії на пострадянському просторі (1991–2014 рр.) [Текст]: дис... канд. істор. наук: 07.00.02; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2016. 196 с.

20. Годлюк А. Стратегічне партнерство в форматі особливих відносин між Україною і США. *Американська історія та політика*. 2016. №1. С. 27–40.

21. Горбулін В. Внутрішні трансформації та зовнішні загрози. Євроатлантична інтеграція як інструмент політики національної безпеки України. *День*. 2008. №116. С. 3–4.

22. Горбулін В. Тези до другої річниці російської агресії проти України. URL: <https://uacrisis.org/uk/40347-gorbulin-tezy>

23. Городня Н. Для чого Америці підтримувати Україну? *Американська історія та політика*. 2016. № 2. С. 69–77.

24. Дорош Л. Новітній пріоритет співпраці України та США: союзні відносини. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2015. Вип. 27. С. 95–101.

25. Дорошко, М. С. Вплив «перезавантаження» американсько-російських відносин на зовнішню політику держав пострадянського простору. *Міжнародні відносини* : 2010. С. 96–102.

26. Дудко І. Зовнішньополітичний курс Дональда Трампа в умовах формування нового світопорядку. *Політичне життя*. Випуск №1. 2023. С. 62–68.

27. Жигайло В. Український вектор зовнішньої політики США за каденції Д. Трампа. *The European Political and Law Discourse*. Випуск 6. 2019. С. 21-28.

28. Закон України Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 4, ст.13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-19>

29. Закон України Про внесення змін до деяких законів України щодо зовнішньополітичного курсу України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2091-19/ed20170608#Text>

30. Закон України Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору).

Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 9, ст.50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text>

31. Закон України Про засади внутрішньої і зовнішньої політики. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 40, ст. 527. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>

32. Касьянов Г. В. Україна 1991–2007: нариси новітньої історії. К.: Наш час, 2008. 432 с.

33. Кіссінджер Г. Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті. К.: Наш формат, 2017. 320 с.

34. Колишній державний секретар США порадив Януковичу робити висновки з Помаранчевої революції. URL: <https://www.holosameryky.com/a/1560574.html>

35. Корсунський С. Зовнішня політика в епоху трансформацій. Харків: Віват, 2020. 256 с.

36. Кравченко О. Політика США щодо України за адміністрації Дональда Трампа: проблемні питання та перспективи. *Україна дипломатична*. Випуск XXI. 2020. С. 658–667.

37. Кулеба Д. Міжнародна правосуб'єктність: теорія і її перспективи. *Альманах міжнародного права*. 2010. Вип. 2. С. 70–83.

38. Ложкін Б. Є. Четверта республіка: Чому Європі потрібна Україна, а Україні – Європа. Харків: Фоліо, 2016. 252 с.

39. Лукас Е. Нова холодна війна. Як Кремль загрожує і Росії, і Заходу. К.: Темпора, 2009. 488 с.

40. Магда Є. Шостий. Спогади про майбутнє Харків: Книжковий Клуб «КСД», 2017. 208 с.

41. Майкл МакФол. Від Холодної війни до Гарячого миру. Американський посол у путінській Росії. Yakaboo Publishing, 2021. 496 с.

42. Манчуленко О. Г. Україна в зовнішній політиці США: аспекти фінансово-технічної допомоги. Гілея: науковий вісник. 2016. Вип. 109. С. 369–373.

43. Обама похвалив Януковича, що той віддає збагачений уран. URL: <https://epravda.com.ua/news/2010/04/13/232552/>

44. Олланд Ф. Уроки влади: мемуари. Харків: «Фоліо», 2019. 444 с.

45. Осадча О. Пріоритети партнерства зі Сполученими Штатами Америки в контексті посилення обороноздатності України. *Американська історія та політика*. 2016. № 2. С. 84–92.

46. Пашков В. Відносини України та США напередодні повномасштабної російсько-української війни. *Історико-політичні проблеми сучасного світу : Збірник наукових статей*. 2024. Т. 50. С. 32–44

47. Пашков В. Стратегічна дружба між Україною та США у 2005–2008 рр.: американський патронат, політичний хаос і розчарування. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. Випуск 20, 2025. С. 57–68.

48. Пашков В.О. Динаміка Українсько-американських відносин за часів адміністрації Б. Обама (2014–2016). *Міжнародні та політичні дослідження*. 2021. №34. С.107–122.

49. Перепелиця Г. Російська воєнна агресія проти України: міжнародний та внутрішньополітичний контекст. *Україна дипломатична. Науковий щорічник*. 2014. Випуск 15. С. 370–387.

50. Постанова Верховної Ради України Про Заяву Верховної Ради України «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків». URL:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/337-19>

51. Прийдун С. В. Вплив «перезавантаження» відносин США і РФ на геополітичне становище України. *Стратегія розвитку держави в умовах новітніх викликів міжнародному порядку: політичний, правовий, економічний, гуманітарний, екологічний виміри : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (5 травня 2020 року)*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. С. 40–45.

52. Прийдун С. Політико-правова основа реалізації мінського процесу 2014–2015 рр.: деякі особливості та проблеми. *Тенденції і перспективи розвитку історичної науки та філософії в умовах глобалізації: матеріали Всеукраїнської*

молодіжної наукової конференції. (Київ, 10 березня 2017 р.). К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. С. 157–165.

53. Прийдун С. Трансформація зовнішньої політики України : європейсько-атлантичний аспект (1991–2015) : дис. ... канд. істор. наук. Тернопіль, 2019. 302 с.

54. Пріоритети українсько-американського співробітництва (Дорожня карта). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_132#Text

55. Рибченко Т. О. Зовнішня політика адміністрації президента США Б.Обами щодо Російської Федерації: автореф. дис ... канд. політ. наук: 23.00.04. Київ: Б.в., 2011. 21 с.

56. Струтинська Т., Гушпіт О. Європейський напрям зовнішньої політики Дональда Трампа. Вісник прикарпатського університету. Політологія. Том 1 №13 (2019). С. 179–184.

57. США вимагають не оголошувати Януковича президентом. Росія - навпаки. URL: <https://web.archive.org/web/20180625185642/https://www.pravda.com.ua/news/2004/11/24/3004571/>

58. США стежать за тим, що відбувається в Україні. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news/2011/02/110216_ukr_usa_visit_oh

59. Тихоненко І. В. Україна у зовнішньополітичній стратегії США за адміністрації Дж. Байдена: концептуальний вимір. *Політичне життя*. 2023. С. 74–81.

60. Толстов С. В. Українсько-американські відносини в контексті зовнішньополітичних пріоритетів США. *Проблеми всесвітньої історії*. 2019. №1. С. 117–143.

61. Толстов С. Міжнародна система початку ХХІ століття. *Зовнішні справи*. 2013. № 11. С. 12–17.

62. Троян С. С. США в системі міжнародних відносин після 1991 року: концептуалізація проблеми. *Уманська старовина*. 2017. Вип. 3. С. 49–55.

63. Указ Президента України Про ліквідацію Міжвідомчої комісії з питань підготовки України до вступу в НАТО.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/496/2010>

64. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 серпня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності».
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/744/2014#Text>

65. Фесенко М. Особливості формування зовнішньої політики США президентства Дж. Байдена. *Зовнішні справи*. 2021. № 3–4. С. 28–33.

66. Фесенко М. Перспективи збереження лідерства США в постбіполярній міжнародній системі. *Американська історія та політика*. 2016. № 2. С. 31–37.

67. Хандогій В. Україна–США: 20 років стратегічного партнерства (1996–2016). *Україна дипломатична. Науковий щорічник*. 2016. Вип. 17. С. 708–716.

68. Хартія Україна-США про стратегічне партнерство.
URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_140

69. Худолій А. О. «Перезавантаження» риторики Б.Обами / А. О. Худолій // Гілея: науковий вісник. 2014. Вип. 82. С. 447–453

70. Ціватий В. Зовнішня політика і дипломатія США ХХІ століття: інституціонально-кадровий і регіональний аспекти. *Американська історія та політика*. 2016. № 2. С. 244–252.

71. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України: підручник. К.: Кондор, 2011. 290 с.

72. Чумак К. О. Зовнішньополітичні пріоритети США у період другої адміністрації Барака Обами. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія: політичні науки*. 2017. Вип. 16. С. 30–36.

73. Ющенко В. А. Недержавні таємниці: нотатки на берегах пам'яті. Харків: Фоліо, 2014. 511 с.